

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HISTORIE OBCE RYCHNŮVEK OD ROKU 1900 AŽ DO JEJÍHO ZÁNIKU

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Petra Venušová

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 4.

2018

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice

.....
Petra Venušová

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D. za jeho odborné konzultace, trpělivost, ochotu a věcné rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytoval. Rovněž bych chtěla poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu Český Krumlov a Archivu Českobudějovického biskupství a panu doktoru Fritzovi Bertlwieserovi, bez jejichž pomoci by má práce nemohla vzniknout v ucelené podobě. Dále musím poděkovat své rodině za vytrvalou podporu při studiu.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá historií zaniklé obce Rychněvek. Zaměřuje se zejména na události 20. století, které byly pro její budoucí vývoj zlomové. První část bakalářské práce se věnuje specifikaci původní polohy obce a dále její historii, která sahá do 13. století. V druhé části jsou na pozadí dobových událostí charakterizovány společenské změny v této německy mluvící osadě. Důraz je kladen na rok 1918, období sociálního nacionalismu, poválečný odsun německého obyvatelstva a definitivní zánik obce v roce 1959. V poslední části se bakalářská práce zabývá konkrétními životy osob, které v obci žily a ovlivňovaly její společenský život. Dále je zde analyzována činnost, díky které dochází mezi členy původní komunity k interakci.

Klíčová slova

Odsun; německá menšina; transfer; zaniklá obec; železná opona; pohraniční pásmo.

Annotation

The thesis deals with the history of the extinct village Rychněvek. The focus is given especially on the events which happened in the 20th century and which have had impact on the following development. The first part of the thesis follows up the determination of the location of the village and its history since the 13th century. The second part describes the affairs and changes in the German speaking village. The stress is put on the year 1918, national-socialism, transfer after the World War II. and demolition of the village in the year 1959. In the last part we described destinies of particular persons, who lived in this village. We also analyzed the way how the community has been meeting since the transfer.

Key Words

Transfer; German minority; extinct village; Iron Curtain; frontier zone.

OBSAH

ÚVOD.....	6
Seznam zkratk	9
1. Metodická východiska	10
2. Obec Rychnůvek	12
2.1 Popis obce, poloha	12
2.2 Historie oblasti od počátků osidlování do 20. století	13
2.3 Farnost Rychnůvek.....	15
2.4 Název obce	16
3. Každodenní život obyvatel na počátku 20. století.....	18
3.1 Zemědělství	20
3.2 Tkalcovství.....	20
3.3 Dřevařství	21
3.4 Duchovní svět obyvatel osady, tradice a zvyklosti	22
3.5 Sdružování ve spolcích	23
4. Historie obce ve 20. století na pozadí dobových událostí	25
4.1 První světová válka, rok 1918 a jeho vliv na česko-německé vztahy	26
4.2 Období První republiky	27
4.3 Mnichovská dohoda a Protektorát Čechy a Morava	29
4.4 Konec války	33
5. Odsun německého obyvatelstva.....	36
5.1 Problém terminologie.....	36
6. Zánik obce	41
7. Významné osobnosti církevního života ve 20. století.....	44
7.1 Vinzenz Groß	44
7.2 Farnost v období první republiky – Jan Unger.....	45
8. Aktivita Reichenauer Heimatstube očima Fritze Bertlwiesera	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	52
ARCHIVNÍ PRAMENY	52
VYDANÉ PRAMENY	52
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce podává přehled historie zaniklé šumavské obce Rychněvek, konkrétně mapuje zejména období první poloviny 20. století. Motivací při výběru tématu bakalářské práce byla dosavadní nerozpracovanost problematiky osady Rychněvek v česky psaných pracích. Zaniklé vesnice pod Vítkovým Hrádkem jsou udržovány v paměti bývalých obyvatel a jejich potomků, to znamená zejména Němců a Rakušanů. Z české strany hranice však citový vztah k oblasti téměř nikdo nemá, ačkoli se místa nacházejí na našem státním území. Proto jsem po návštěvě příhraniční oblasti cítila potřebu se této problematice více věnovat. Rovněž sehrála roli má záliba v dějinách, zvláště pak v historii česko-německého sousedství. Jedním z impulzů pro mou volbu byl také zájem o studium archiválií. Dokumenty k osadě Rychněvek se nacházejí zejména ve Státním okresním archivu Český Krumlov.

V úvodních kapitolách je analyzována poloha osady, počátky osidlování oblasti a historie obce sahající až do 13. století. Záměrem práce bylo zhodnotit dostupné zdroje týkající se problematiky odsunu českých Němců z šumavského pohraničí na příkladu jedné konkrétní obce. Zaměřím se také na přírodní podmínky a jejich vliv na chod osady. Dalším cílem bylo provést deskripci každodenního života obyvatel Šumavy na počátku 20. století a posoudit vliv a případný dopad dobových událostí na obyvatelstvo obce. V poslední části bakalářské práce zhodnotím, v jakém stavu byla a je obecní komunita udržována od poválečného odsunu až dodnes.

Osada Rychněvek, původně Deutsch Reichenau, se nacházela v blízkosti Vítkova Kamene, v těsné blízkosti dnešní státní hranice České republiky a Rakouska. Historie obce sahá až do 13. století. Již od raných dob byla obec obydlena obyvateli německé národnosti. Jedním z důvodů byla nadmořská výška a nelehké přírodní a životní podmínky. Nacházela se v německy mluvící oblasti, což platilo až do počátku 20. století, kdy byli přes církevní struktury do společenství čistě německého začlenění první Češi.

Stěžejními událostmi, které ovlivnily osud obce nejvíce, byly první a druhá světová válka. Zejména přelomový rok 1918, nástup německého národního socialismu a druhá světová válka budou základem analýzy dějů, které se v Rychněvku odehrály.

K důležitým osobnostem, které měly značný vliv na život v obci, patří bezesporu faráři české národnosti. Na farnosti v Rychněvku působili v první polovině 20. století pan Vinzenz Groß a Jan Unger. Jejich životem a prací na místní farnosti se zabývá předposlední kapitola předkládané bakalářské práce.

K bližšímu náhledu na vztah původního obyvatelstva k jejich šumavským kořenům významným způsobem přispěla osobní zpověď pana doktora Fritze Bertlwiesera, jehož rodiče pocházeli z vesnice Pasečná (německy Reiterschlag), tedy z obce, která v minulosti sousedila s Rychněvkem. Zároveň se výše jmenovaný od 90. let 20. století aktivně angažuje na zachování památky zaniklých osad. Kontakt na pana doktora jsem získala víceméně náhodou. Jeho kniha *Verlorene Böhmerwaldheimat*,¹ která se nachází ve Státním okresním archivu Český Krumlov, mě zaujala zejména z důvodu velkého počtu obrazových materiálů. Pokusila jsem se pana doktora oslovit a díky jeho ochotě a laskavosti jsme se osobně setkali. Pan doktor Bertlwieser mě provedl místy, kde se zaniklé vesnice nacházely. Rovněž mi předal mnoho informací ohledně života místních obyvatel, jejich odsunu a osudech v nových domovech v Rakousku či Německu. Podělil se tak se mnou o osobní příběhy své rodiny. Popsal mi, jak se svou činností pokouší o to, aby farnost Rychněvek nebyla zapomenuta. Nejdůležitější informace pan doktor Bertlwieser sepsal v krátkém textu, který příkládám v příloze. Tento zdroj považuji za velmi cenný, proto mu věnuji samostatnou kapitolu na konci bakalářské práce.

Samostatná kapitola se, jak již bylo zmíněno, zabývá zpovědí pana doktora Fritze Bertlwiesera a organizací Reichenauer Heimatstube. Jedná se o uskupení starousedlíků a jejich potomků, kteří prostřednictvím svého muzea v rakouské osadě Sankt Oswald a také prostřednictvím mší a dalších akcí, které pořádají, uchovávají památku zaniklého Rychněvku. Pokusím se pochopit citové vazby pamětníků a dalších generací jejich rodin k zaniklým vesnicím na Šumavě.

Cílem bakalářské práce není hodnocení samotného aktu odsunu německého obyvatelstva. Nemám v úmyslu hodnotit tu či onu stranu. Záměrem je předložit čtenáři popis každodenního života původních obyvatel Šumavy, způsob jejich obživy, zvyky a tradice, ale také bych ráda upozornila na to, jak byl chod čistě německy mluvících šumavských osad ovlivněn dějinnými událostmi, včetně konce této etapy ve 40., respektive v 50. letech 20. století. Důležitým aspektem pro vypracování bakalářské

¹ BERTLWIESER, Fritz. *Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung.* Linz: Landesverlag Linz, 1995.

práce byla a je nutnost brát v potaz názory obou národností, jak české, tak německé, a na jejich základě podat objektivní a nezkreslený náhled na problematiku.

Seznam zkratek

BDM: Bund deutscher Mädel (Svaz německých dívek)

č. p.: číslo popisné

ČsK: Československá koruna

DCV: Deutsche Christlich-Soziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana)

ISBN: International Standard Book Number (Mezinárodní standardní číslo knihy)

ed.: editor

Gestapo: Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)

GmbH: Gesellschaft mit beschränkter Haftung (Společnost s ručením omezeným)

HJ: Hitlerjugend (Hitlerova mládež)

hrsg.: herausgegeben (vyd.)

KSČ: Komunistická strana Československa

NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)

RAD: Reichsarbeitsdienst (Říšská pracovní služba)

SdP: Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)

SFK: Sudetendeutsches Freikorps (Sudetoněmecký sbor dobrovolníků)

SNB: Sbor národní bezpečnosti

SOA: Státní oblastní archiv

SOkA: Státní okresní archiv

SOS: Stráž obrany státu

ÚNS: Ústavodárné národní shromáždění

1. Metodická východiska

Předkládaná práce posuzuje a čerpá z dostupných materiálů týkajících se vysídlení farnosti Rychněvek, a to s ohledem na souvislosti, které odsun německého obyvatelstva podmínily, ale také s přihlédnutím k národnostní příslušnosti autorů, a tedy s pohledem obou stran, kterých se problematika přímo dotýkala. Důležitou roli v reflexi poválečného vývoje na československém území hrál také totalitní režim. Po Sametové revoluci v roce 1989 se stal pohled kritičtější, především pak začalo docházet k diskuzi na téma v širším kontextu, nikoli pouze v dílčích výsecích, které dříve povoloval komunistický režim.² Pro každého historika je také mimořádně důležitý materiál *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století*, který zpracovala německo-česká komise historiků.³

Za nejspolehlivější pramen informací jsem považovala primární, tj. archivní dokumenty, proto jsem využila zdroje ve Státním okresním archivu Třeboň, pobočka Český Krumlov, a také v archivu Českobudějovického biskupství.⁴ Prostudování fondu Rychněvek ve výše zmíněné pobočce SOA Třeboň v Českém Krumlově komplikoval fakt, že uložená dokumentace nebyla do té doby roztríděna. Důraz byl kladen na část fondu týkající se období po druhé světové válce, použity však byly také dokumenty z dřívější doby, a to od počátku 20. století. Pro úplnost podávané informace najdeme vybrané a využitě písemnosti k nahlédnutí v příloze.

Za významnou považuji také orální historii a vzpomínky očitých svědků událostí a jejich potomků. Vzhledem k faktu, že většina obyvatel vesnice Rychněvek již nežije, využila jsem zejména písemná memoranda ze starších let.

Při výběru literatury jsem tedy, jak již bylo zmíněno, zohlednila také národnost autora a s tím související úhel pohledu této národnosti. Studovala jsem následující

² ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 220–256; KRÁL, Václav. *Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae. Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947*. Dokumentensammlung. Praha: Československá akademie věd, 1964; ČERNÝ, B., M. OTÁHAL a J. KŘEN. *Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6.

³ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století*. Zpracovala Společná německo-česká komise historiků. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-22-3.

⁴ Státní okresní archiv Český Krumlov, fond – 42 Děkaný úřad Rychněvek; Státní okresní archiv Český Krumlov, O – 74 Archiv obce Rychněvek; Státní okresní archiv Český Krumlov, šanon – 70 Obecná škola Rychněvek; Archiv Českobudějovického biskupství, šanon: Pohraniční farnosti R–Ž; Státní oblastní archiv Třeboň, fond Národohospodářský sbor jihočeský Praha 1925–1941; Státní oblastní archiv Třeboň, fond Obchodní a živnostenská komora České Budějovice (1850–1948).

základní literaturu, která se zvoleným tématem zabývala.⁵ Ze strany sudetských Němců jsem využila zejména práce pana doktora Fritze Bertlwiesera,⁶ za stranu českou zmíníme především Václava Kurala.⁷ Problematika odsunu českých Němců je rozpracována také v editorské práci Andrey Komlosyové a Thomase Winkelbauera.⁸ Za důležitý pramen považuji některé studie Evy Hahnové.⁹ Potřebným východiskem pro metodiku byla práce Adriana von Arburga a Tomáše Staňka Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951.¹⁰ Stranou mé pozornosti nezůstaly ani velké knihy Collegia Carolina.¹¹ Zajímavé a přínosné jsou i tyto nové publikace.¹²

⁵ BÖSE, Oskar a Rolf-Josef EIBICHT (Hrsg.). Die Sudetendeutschen. Eine Volksgruppe im Herzen Europas. Von der Frankfurtkter Pauluskirche zur Bundesrepublik Deutschland. München: Sudetendeutscher Rat, 1989; ČERNÝ, B., M. OTÁHAL a J. KŘEN. Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6; BAUER, Franz. Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991. ISBN 80-85241-08-0; NOVOTNÝ, Karel. Edvard Beneš. Odsun Němců z Československa. Praha: Dita, 2002. ISBN 80-85926-34-2; Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44; BENEŠ, Edvard a Věra OLIVOVÁ, ed. Odsun Němců: Výbor z Paměti a projevů doplněný edičními přílohami. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1995. ISBN 80-901733-4-9; DETLEF, Brandes a Václav KURAL, eds. Der Weg in die Katastrophe: Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen 1938 – 1947. Essen: Klartext, 1994. ISBN 3-88474-195-0; SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7.

⁶ BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995; BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005; BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011.

⁷ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938). Praha: Nakladatelství R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X; KURAL, Václav. Místo společenství – konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938–1945). Praha: Nakladatelství R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-858-6404-5; KURAL, V., Z. RADVANSKÝ a kolektiv. Sudety pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: Albis International, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

⁸ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3; WINKELBAUER, Thomas. Kontakte und Konflikte: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Waidhofen an der Thaya: Waldviertler Heimatbund, 1993. ISBN 3-900708-10-X.

⁹ HAHNOVÁ, Eva. Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí. Ústí nad Labem: Albis International, 1999. ISBN 80-86067-38-6.

¹⁰ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8.

¹¹ HOFFMANN, Roland J. a Alois HARASKO. ODSUN. Die Vertreibung der Sudetendeutschen. Vyhnaní sudetských Němců. Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer „ethnischen Säuberung“ in der Mitte Europas 1848/49–1945/46. Dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ ve střední Evropě 1848/49–1945/46. Band I. Vom Völkerfrühling und Völkerzwist 1848/49 bis zum Münchner Abkommen 1938 und zur Errichtung des „Protektorats Böhmen und Mähren“ 1939. Od probuzení národů a národnostních hádek 1848/49 k Mnichovské dohodě 1938 a zřízení „Protektorátu Čechy a Morava“ 1939. Auswahl, Bearbeitung und Zusammenstellung. München: Sudetendeutsches Archiv, 2000. ISBN 3-933161-01-0; HOFFMANN; HOFFMANN, R. J., K. HEISSIG a M. KITTEL. Odsun - die Vertreibung der Sudetendeutschen: Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer "ethnischen Säuberung" in der Mitte Europas 1848/49–1945/46. Band 2, Von der

2. Obec Rychněvek

2.1 Popis obce, poloha

Obec Rychněvek byla součástí politické obce Pasečná, do níž bylo zahrnuto dalších 12 obcí. Šlo o osady Rychněvek, Pasečná, Jasánky, Otov, Růžový Vrch, Horní Hraničná, Dolní Hraničná, Mukenschlag, Horní Ureš, Rožnov, Pernek, Svatý Tomáš, Mezilesí a Linda. Všechny výše zmíněné a navíc také Multerberské chalupy a Linské Chalupy¹³ patřily k farnosti Rychněvek. Tyto dvě poslední zmíněné osady se katastrálně řadily k obci Přední Výtoň.¹⁴ Popsaná oblast (hovoříme-li o farnosti jako celku) se nacházela na českém území východně od dnešní obce St. Oswald v Rakousku. V severní části sousedila s obcemi Přední Výtoň, Frymburk a Dolní Vltavice. Na jihu ji státní hranice oddělovala od rakouských obcí Aigen-Schlägl, St. Oswald, Haslach, St. Stefan a Helfenberg.¹⁵

Obec Rychněvek se nacházela v nadmořské výšce kolem 750 m. n. m. (srov. Příloha č. 8). Vegetační období z důvodu polohy trvá pouze 150 dnů. V okolí Rychněvku se nenacházelo žádné významnější ložisko nerostných surovin.¹⁶ Územím protéká potok Světlá (srov. Příloha č. 5 a Příloha č. 6).¹⁷

Oblast, kde se farnost Rychněvek nacházela, můžeme rovněž definovat okrajovým Svatotomášským pohořím, které bývá také nazýváno Vítkokamenská hornatina. Prochází tudy hlavní evropské rozvodí. Ze severní části výše zmíněného pohoří, respektive hornatiny, odtékají vodstva do moře Severního. Z části jižní poté do

Errichtung des "Protektorats Böhmen und Mähren" im März 1939 bis zum offiziellen Abschluß der Vertreibung Ende 1946 / Auswahl, Bearbeitung und Zusammenstellung Roland J. Hoffmann, Kurt Heißig, Manfred Kittel; Gudrun Heißig, Anne Rohstock. Vyhnání sudetských Němců: dokumentace o příčinách, plánování a realizaci "etnické čistky" ve střední Evropě 1848/49–1945/46. Svazek 2. München: Sudetendeutsches Archiv, 2000. ISBN 978-3-933161-08-6.

¹² LANGE, Fritz. Von Böhmen nach Wien. Der Schwarzenbergische Schwemmkanal. Erfurt: Sutton Verlag GmbH, 2004. ISBN 3-89702-723-2; BÜRGER, Martin, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: I. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2014. ISBN 978-80-905804-0-4; BÜRGER, Martin, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: II. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2016. ISBN 978-80-905804-1-1.

¹³ Německá místní jména: Deutsch Reichenau, Reiterschlag, Asang, Ottenschlag, Rosenhügel, Obermarkschlag, Untermarkschlag, Muckenschlag, Oberuresch, Rosenau, Berneck, Sankt Thoma, Multerberg, Linden, Multerberger Waldhäuser, Lindner Waldhäuser.

¹⁴ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 8–21.

¹⁵ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 15–16.

¹⁶ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 117–144.

¹⁷ Německy: Reichenauer Bach.

moře Černého. Kraj byl vždy hustě zalesněn a práce v lese byla nedílnou součástí každodenního života zdejších obyvatel.¹⁸

2.2 Historie oblasti od počátků osídlování do 20. století

Kolem roku 1200 docházelo na území Evropy k rozmachu zemědělství a s ním také k růstu počtu obyvatel. Proto bylo nezbytné kolonizovat doposud neobydlené oblasti a kultivovat krajinu. Ve zmiňovaném období bylo mimo jiné založeno velké množství hradů, což je patrné právě v oblasti českého pohraničí, tedy i Šumavy, a dalších sídel.¹⁹ První písemné zmínky o osadě Rychněvek pocházejí z roku 1261.²⁰

Příchod německého obyvatelstva na naše území započal ve 13. století, v období tzv. velké kolonizace. Důvodem příchodu kolonistů byla volná půda vhodná k zemědělství, nově zakládaná města a rozvíjející se obchod. Území českých zemí do té doby obývalo relativně malé množství lidí. Během zmíněné velké kolonizace se německé obyvatelstvo usadilo v pohraničních oblastech, které byly do té doby kvůli nepříznivým podmínkám k zemědělství nevhodné.²¹ V oblasti, která po staletí tvořila jakýsi přechod mezi českým a německým národem, se nacházelo velké množství kvalitního dřeva a dalších surovin vhodných ke zpracování. Zároveň byla Šumava, nacházející se ve vysoké nadmořské výšce, vhodná k osídlení také z důvodu bezpečnostního.²²

Na rozvoj oblasti, kde se později nacházela farnost Rychněvek, měl značný vliv rod Vítkovců. Sídlem rodu se pravděpodobně v letech 1220–1240 stal Vítkův Hrádek (původně Witigstein, tedy Vítkův Kámen). Jejich snahou o upevnění rodové moci docházelo k procesu zakládání nových osad v hraničním pásmu mezi českými zeměmi

¹⁸ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 3.

¹⁹ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 20.

²⁰ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 35.

²¹ Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44, s. 12–14.

²² Rozvoj regionu a zemědělské podnikání v oblasti Šumavy. České Budějovice: Českobudějovická obchodní společnost PROGRES spol., 1992, s. 122.

a Rakouskem.²³ Rychněvek a osady v jeho okolí nejspíš z počátku existence patřily do správy rakouského Haslachu, později již spadaly pod panství Vítkova Kamene. Lokátoři určili polohu v tak vysoké nadmořské výšce, jelikož důvodem pro jejich založení byl pravděpodobně záměr propojit české a rakouské země.²⁴

Důležitost jižních Čech a Šumavy stoupla poté, co král Přemysl Otakar II. spojil svou královskou vládou Čechy a Rakousy. Příčiněním Přemysla Otakara II. došlo také k procesu zakládání měst, například Českých Budějovic (1265), což umožnilo další rozvoj obchodu a také kolonizace. Zájem krále o oblast posilovala snaha o omezení moci výše zmiňovaného rodu Vítkovců, který se zde stále více prosazoval. Od roku 1276, kdy Rakousy ovládli Habsburkové, se středem zájmu Vítkovců stávají spíše državy ve vnitřním, většinou českém prostoru jižních Čech. A proto oblast Šumavy pro rod přestala sehrávat významnou roli. Ovšem pro následující panovnické dynastie vládnoucí v Čechách nadále zůstaly oblasti jižních Čech důležitým strategickým bodem.

Ves Rychněvek se nacházela na obchodní stezce spojující české země a rakouskou oblast Mühlviertel. V 16. století zde byla provozována celnice.²⁵ Nově vzniklá obecní rychta v Rychněvku byla v období 16. století pověřena, aby spravovala panství hradu Vítkův Kámen, které bylo v této době začleněno do krumlovského dominia. Osada měla díky své výhodné poloze při obchodní stezce velký význam. Do spravovaného území patřilo 12 vesnic se 142 obyvateli (v roce 1590).²⁶

Klimatické podmínky Šumavy nebyly vhodné pro zemědělskou produkci, a tak se obyvatelstvo upínalo spíše k jiným aktivitám, například k dřevařství či plátenictví. Tehdejší vesnice a osady nebyly obklopeny rozlehlými plochami polí, spíše se jednalo o zemědělskou plochu menších rozměrů. Zejména textilní výroba a ruční zpracování látek měly v oblasti jižní Šumavy dlouhou tradici. V průběhu 19. století se nehostinná krajina s malými možnostmi obživy stala příčinou sílícího odchodu obyvatel, a to buďto

²³ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 20–21.

²⁴ HAVLICE, Jiří. Vítkův Kámen u Svatého Tomáše na Šumavě. In: Martin Bürger, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: II. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2016. ISBN 978-80-905804-1-1, s. 192–205.

²⁵ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 14.

²⁶ HAVLICE, Jiří. Vítkův Kámen u Svatého Tomáše na Šumavě. In: Martin Bürger, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: II. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2016. ISBN 978-80-905804-1-1, s. 192–205.

natrvalo, nebo za sezónními pracemi. Životní úroveň šumavského obyvatelstva byla nízká.²⁷

Pro představu atmosféry soužití Čechů a Němců je nutné zmínit, že až do vlny nacionalismu v 19. století byly státní hranice česko-rakouské relativně nepotřebným jevem a v každodenním životě obyvatel byly více méně nadbytečné. Je možné označit je pouze za jakousi formalitu sloužící úřadům, nikoli občanům. Staletí spolupráce mezi Horními Rakousy a jižními Čechami stála za vytvořením pevných (nejen) obchodních svazků mezi oblastmi. Jak již bylo zmíněno, s obdobím industrializace došlo ke zhoršení životních podmínek v oblasti Šumavy, což se projevovalo zejména na výši mezd. To se stalo pro mnohé obyvatele impulsem k odchodu právě do Horních Rakous. V historických pramenech je také patrné, že lidé odcházeli na jih či na sever také za sezónními pracemi. Šlo například o stavební řemeslníky.²⁸ Vysoká provázanost území byla tedy patrná po staletí.

2.3 Farnost Rychnůvek

První zmínky o kostele svatého Václava pocházejí z roku 1384, a to v církevních dokumentech Decanatu Doudlebiensi a Archidiaconatu Bechiensi. Prvním farářem zde byl jmenován Thomas von Kalsching.²⁹ Stalo se tak v roce 1406. K farnosti Rychnůvek, téměř identické s politickou obcí Pasečná, patřilo 16 okolních obcí, a to: Deutsch Reichenau (Rychnůvek), St. Thomas (Sv. Tomáš), Asang (Jasánky), Berneck (Pernek), Linden (Linda), Lindner Waldhäuser (Linské Chalupy), Muckenschlag (Mukenschlag), Mezilesí (Multerberg), Multerberger Waldhäuser (Multerberské Chalupy), Ottenschlag (Otov), Obermarkschlag (Horní Hraničná), Untermarkschlag (Dolní Hraničná), Rosenau (Rožnov), Reiterschlag (Pasečná), Rosenhügel (Růžový Vrch), Oberuresch (Horní Ureš).³⁰

²⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. Život staré Šumavy. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1989. ISBN 978-80-7429-219-4, s. 18–29.

²⁸ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kulty na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 69–123.

²⁹ Kalsching: Chvalšiny.

³⁰ TRAJER, Johann. Historisch statistische Beschreibung der Diöcese Budweis. Budweis, 1862, s. 325–328.

Původně se farní kostel výše popsané oblasti nacházel v obci Svatý Tomáš a byl zbudován již v roce 1347.³¹ Vzhledem k nadmořské výšce 995 m. n. m.³² nebyla dostupnost církevních obřadů pro obyvatele příznivá. Většina obcí se nacházela níže a jižněji, v blízkosti rakouské hranice. Proto byl kostel v Rychněvku roku 1510 povýšen na kostel farní³³ a roku 1738 na děkanský.³⁴ Obec tedy můžeme označit za důležité centrum oblasti.

Jak již bylo řečeno, kostel v Rychněvku byl zasvěcen svatému Václavovi. Oltář byl zdoben motivem usmrcení tohoto svatého. Dále se v církevní stavbě nacházeli další čeští svatí, například svatá Ludmila.³⁵ Kostel byl původně jednolodní stavbou v gotickém stylu, na severozápadní stěnu přiléhala věž o čtyřech patrech. Lod' kostela byla 9,50 m široká, 19,30 m dlouhá a klenba se nacházela ve výšce 9,60 m. V severní části došlo později k přístavbě sakristie. Kostel měl dva vchody.³⁶

2.4 Název obce

Německé označení *Reichenau* původně znamenalo *Auf reichen Au*, tedy „na úrodné nivě“. V průběhu 14. století bylo místní jméno překládáno do českého jazyka jako Rychnov a později se přeměnilo na Rychněvek.³⁷ Slovo *reich* (v překladu bohatý, v našem kontextu úrodný) bylo pro místní jméno používáno jako přání, aby byla oblast nově zakládané osady zemědělsky výnosná.³⁸

Podle práce dr. Antonína Profouse z roku 1951, která podává podrobný výklad vývoje místního jména obce („*ves u hranic, 18 km západně od Vyššího Brodu*“) byl

³¹ BERTLWIESER, Fritz. *Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert.* Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 16.

³² Lipno-in [online]. Lipno nad Vltavou: LIPNO – IN, 2016 [cit. 2017-08-16]. Dostupné z: <http://www.lipno-in.cz/products/predni%20vyto%C5%84,%20vitkuv%20hradec,%20svaty%20tomas/>.

³³ BERTLWIESER, Fritz. *Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert.* Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 35–42.

³⁴ BERTLWIESER, Fritz. *Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert.* Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 325–328.

³⁵ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. *Kraj pod Vítkovým Kamenem.* České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 15.

³⁶ PUCHTA, Petr. *Zbořené farní kostely českobudějovické diecéze po roce 1945.* České Budějovice, 2000. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Ing. Vladimír Feldmann, s. 71–72.

³⁷ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. *Kraj pod Vítkovým Kamenem.* České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 14.

³⁸ PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III M–Ř.* Praha: Česká akademie věd a umění ve státním nakladatelství učebnic, 1951, s. 623.

první název osady *villa Reyhnaw ad castr. Witigstein* (1379). Název z roku 1465 je *w Rychnowie pod Witkowym Kamenem*. Roku 1600 byl používán přívlastek německý (*Niemeczky*) a v roce 1651 již název, který se v německém jazyce dodnes nezměnil *Reichenau*. Forma *Deutschreichenau* se objevila v druhé polovině 18. století (1789).³⁹ Aktuální forma názvu v českém jazyce je patrná například ve spise Johanna Trajera z roku 1862. V dokumentu *Historicko-statistický popis budějovické diecéze* je osada označována jako *Rychnov německý*.⁴⁰

Název obce Rychnůvek procházel vývojem, a to zpravidla v závislosti na aktuální politické situaci. Je znám termín Německý Rychnov u Frymburka, německy *Deutsch Reichenau bei Friedberg*. V období Třetí říše byla osada nazývána *Deutsch Reichenau bei Haslach*.⁴¹

³⁹ PROFOUS, Antonín. Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III M–Ř. Praha: Česká akademie věd a umění ve státním nakladatelství učebnic, 1951, s. 623.

⁴⁰ TRAJER, Johann. *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*. České Budějovice, 1862, s. 325.

⁴¹ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

3. Každodenní život obyvatel na počátku 20. století

Na začátek popisu života obce Rychnůvek je nutné zmínit národnostní složení místních. V celé farnosti žilo 2 200 obyvatel a až do roku 1919 se jednalo o čistě německy mluvící oblast. Jediné osoby české národnosti byli děkan Vinzenz Groß a jeho dvě tety, kteří se do obce nastěhovali roku 1901. Dále zde pobývali čeští kaplani Wenzel Poustka (1903–1904), Johan Divis (1904–1908), Franz Stanislav (1908–1920) a Johan Unger (1922–1924).⁴²

Obchodní styky, pohyb osob i dopravní tepny v oblasti Mühlviertelu a Šumavy fungovaly po staletí bez ohledu na hranice a národnosti. Možnost pohybu řemeslníkům umožňoval odchod za prací do Rakous, protože uživit se na území Šumavy bylo těžké. Řemeslníci mohli vycestovat na základě cestovních pasů a pracovních povolení a obvykle v Rakousích, které byly nejčastějším cílem jejich pracovních cest, zůstávali jeden rok. Obyvatelstvo také běžně odcházelo do sousedních Rakous kvůli vyučení. Díky spolupráci a kontaktům mezi oběma národnostmi docházelo k rozvoji řemeslné výroby a obchodu.⁴³ Dlouhá staletí byla hranice mezi Rakouskem a českou Šumavou jakýmsi prostupným pásmem, které umožňovalo spolupráci a navazování kontaktů se sousedními okresy.

V 19. století a v první polovině 20. století žili na území Šumavy Češi zejména v podhůří a Němci spíše ve vyšších oblastech. Lze se setkat s označením Němců „Hinterwäldler“, tedy „zálesáci“, právě pro jejich domov ve vyšších polohách Šumavy, v hustém lese. Češi byli naopak „podlesáci“. Mezi obyvateli docházelo k častým stykům, národnosti si vzájemně předávaly své zvyky a obyčeje.⁴⁴

Vzhledem k složité dopravní obslužnosti byla farnost Rychnůvek značně izolována, čímž byl ovlivněn každodenní život jejího obyvatelstva. Jednodušší byl přístup na rakouskou stranu hranice, tedy do obcí Haslach či Aigen. Spojení s českou stranou bylo náročnější.⁴⁵

⁴² BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005, s. 39.

⁴³ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultyry na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 123–126.

⁴⁴ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 13–28.

⁴⁵ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 5.

Od roku 1893 usnadňovala komunikaci s okolním světem místní pošta. Rychnůvek byl v roce 1910 se svými 47 domy a 326 obyvateli (z toho 321 obyvatel německé a 5 české národnosti) největší obcí v oblasti (srov. Příloha č. 7). Působili zde tři obchodníci s dobyt看em, dva obchodníci s potravinami a dva se smíšeným zbožím, tři hospody, dva pekaři, dva obuvníci, hodinář, dvě trafiky, dva mlynáři a pilaři, tkalcovství a působila zde také porodní bába. Místní farní škola měla kolem dvou set žáků a byla rozdělena do čtyř tříd. Docházely do ní rovněž děti z okolních vesnic.⁴⁶ Podle soupisu podniků z poválečné doby v politické obci Reiterschlag působil, a tím byl také dostupný obyvatelstvu Rychnůvku, Konsum Šumava (zanikl 24. dubna 1946), krejčí Jan Kastner, koloniál Koblerová Marie, obuvník Kneidinger Jan, kolář Gimpl Jan, hostinec a pekař Kaiser Rudolf, kovář Ruml Jan a hostinský Steininger Josef.⁴⁷

Rodiny v Rychnůvku měly nezřídka až deset dětí. Na jednom statku pracovalo někdy i dvacet osob, což zahrnovalo rodinné příslušníky a někdy také neprovdané sestry či neoženěné bratry sedláka. Často na dvorech pracovala také čeládka, která pocházela zpravidla z chudých rodin. Děti byly někdy již v posledním roce školní docházky posílány na dvory sedláků, aby zde vydělávaly na živobytí. Jelikož bylo hospodářství na území Šumavy orientováno zejména právě na zemědělství, bylo běžné, že po odchození školy (někdy i dříve a školu poté navštěvovaly pouze příležitostně) odcházely děti tzv. do služby na statek některého z větších sedláků. Jiná pracovní místa v oblasti ani nebyla k dispozici. Pokud ano, bylo tomu tak zejména v textilní továrně v sousedním Haslachu nebo Helfenbergu, v papírně v Kienbergu (Loučovice) či v lesním podniku knížete Schwarzenberga ve Svatém Tomáši. Bylo zvykem, že čeládka byla po dobu, kdy zde sloužila, oslovována příjmením sedláka, ne příjmením své rodiny.⁴⁸

⁴⁶ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 15.

⁴⁷ Státní okresní archiv Český Krumlov, O – 74 Archiv obce Rychnůvek.

⁴⁸ BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005, s. 49–54.

3.1 Zemědělství

Klimatické podmínky v Rychněvku neumožňovaly obyvatelstvu zemědělskou produkci s velkými výnosy. Postupy uplatňované v zemědělské výrobě zůstávaly nezměněné téměř od středověku, jelikož nebyly finančně nákladné a zemědělcům se již v oblasti osvědčily. Bylo však nutné vynaložit mnoho sil. Většina vypěstovaných plodin sloužila k obživě, nikoli k prodeji. Pro výdělek byla sklizeň příliš chudá. Typickými plodinami bylo žito a oves, méně se dařilo pšenici a ječmenu, dále luštěniny a zelí. Od konce 18. století byly v oblasti Šumavy pěstovány také brambory. Velkou část produkce tvořil len. Chov hospodářských zvířat se řadil k dalším důležitým zdrojům obživy. Dobytek byl užitečný jednak jako strava, ale také jako tažné zvíře.⁴⁹

Politická obec Pasečná, pod kterou Rychněvek spadal, se řadila mezi obec pícninářskou (Futtergebiet), jelikož se zemědělství soustředilo spíše na chov dobytka. Na ploše obce se nacházela větší plocha luk a pastvin než polí, což potvrzuje výše předložené teze, že pěstování zemědělských plodin zde bylo velmi náročné, a tak nebylo příliš rozšířeno.⁵⁰

3.2 Tkalcovství

Rychněvek byl pro svou vysokou nadmořskou výšku méně vhodný k zemědělství. Proto bylo zpracování látek přijatelnějším zdrojem příjmů pro místní obyvatelstvo, navíc mohlo být nevýnosné zemědělství nahrazeno produkcí lnu a dalších surovin. V přilehlém Horním Mühlviertelu poukazují historické prameny na textilní výrobu již v 16. století, což dokazuje tradici řemesla v této pohraniční oblasti. Zejména plátenictví hrálo na území Šumavy severně od Mühlviertelu významnou roli až do 20. století.⁵¹

V politické obci Pasečná došlo k rozmachu tkalcovství také již v 16. století, což dokládá založení tkalcovského cechu. Na konci 19. a začátku 20. století došlo díky spolupráci s odbornou tkalcovskou školou v rakouském Haslachu ke vzniku tkalcovské

⁴⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil. Život staré Šumavy. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1989. ISBN 978-80-7429-219-4, s. 51–66.

⁵⁰ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

⁵¹ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 127–134.

jednoty (Webereidgenossenschaft), jejíž produkty zásobovaly armádu během první světové války. Spolek po válce zanikl a později se tkalcovství věnovali spíše jen jednotliví podnikatelé. Mezi výrobky patřily látky bavlněné i lněné všech druhů, např. košile, utěrky či lněné plátno.⁵² Ruční zpracování lnu však upadalo již od konce 19. století s postupnou industrializací, což přineslo zhoršení situace mnoha rodin. V roce 1900 vznikl spolek, který se zabýval podporou tkalců v německých vesnicích, kde bylo toto řemeslo rozšířeno.⁵³

3.3 Dřevařství

Šumavské lesy byly významným zdrojem stavebního materiálu a paliva, ale také smůly. V oblasti byl rozvinut obchod se dřevem, pro nějž byl důležitou cestou Schwarzenberský plavební kanál, vystavěný již v roce 1789, díky kterému bylo dřevo vyváženo do dnešního Rakouska, zejména do hlavního města monarchie. Ve 20. století však objem vytěženého dřeva klesl a s tím také význam splavování a obchodu.⁵⁴

Zejména v okolí velkých měst, například v okolí Lince a zejména v širokém okolí hlavního města habsburské monarchie Vídně, byly v 18. století lesy vytěženy, a proto byl nutný dovoz dřeva ze vzdálenějších oblastí. Šumava byla jako zdroj ideální. Jako dopravní prostředky byly zejména v zimě užívány sáně tažené volskými a koňskými potahy, které dopravily dřevo na složiště. Nejvýhodnějším a také nejlevnějším způsobem, jak dřevo přepravovat, bylo jeho splavování. Proto byla výstavba plavebního kanálu v letech 1789–1793 a 1819–1824 pro Šumavu a její obyvatele důležitým mezníkem. Schwarzenberský plavební kanál, tehdy nazývaný Vídeňský, spojoval oblast Šumavy s řekou Große Mühl, která se vlévá do Dunaje. Zde bylo polenové dříví i dlouhé klády vytahovány, a z nich pak byly sestavovány vory. Na nich bylo možné plavit dřevo až do Vídně, kde bylo dřevo prodáváno. Kanál procházel oblastí farnosti Rychnůvek, byl vystavěn v blízkosti obce Růžový Vrch. Místní obyvatelé tedy našli uplatnění v činnostech spojených s těžbou, zpracováním a plavením dřeva. V průběhu zimy se dřevo za pomoci saní sváželo do údolí, jelikož jiná doprava nebyla z důvodu nedostatku pevných, kvalitních cest možná. Svážení dřeva

⁵² Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.kohoutikriz.org>.

⁵³ VONDRUŠKA, Vlastimil. Život staré Šumavy. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1989. ISBN 978-80-7429-219-4, s. 120.

⁵⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil. Život staré Šumavy. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1989. ISBN 978-80-7429-219-4, s. 67–93.

na saních však bylo velmi nebezpečné. Zde v údolí se nechávalo schnout až do konce léta, kdy mohlo být, takto vyschlé, transportováno.⁵⁵

Schwarzenberský kanál byl postupně dostavován. V první polovině 19. století dosáhl až k osadě Jelení (Hirschbergen), k Jelenímu potoku (Hirschbach), kde byl hornickým způsobem postaven tunel. Dřevo mohlo být díky kanálu dopravováno až do Vídně, naposledy proběhlo splavnění klád v celé délce kanálu v roce 1916.⁵⁶ Lesy v okolí obce byly majetkem Schwarzenberků, později, až do roku 1945 hraběte Revertery a barona Gutenberga. Rostly zde zejména monokultury smrků a jedlí, borovice byly spíše výjimkou.⁵⁷

Později se v dopravě přecházelo na užívání vlaků a automobilů. V roce 1888 byla dostavěna železnice Mühlkreisbahn v Horním Rakousku, která splavování z velké části nahradila.⁵⁸

3.4 Duchovní svět obyvatel osady, tradice a zvyklosti

Ve zvycích německých obyvatel Šumavy lze nalézt odlišnosti oproti obyvatelům českého původu.⁵⁹ Podrobněji se srovnáním zabývají webové stránky Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích Kohoutí kříž.⁶⁰

Dochovaly se také některé pověsti z Rychněvku. Tuhé zimy a hustá tma v lesích vybízely ke vzniku strašidelných historek. Například pověst o Čertově díře popisuje setkání místních chlapců s čertem. Když si hráli na jakési zamrzlé vodní ploše, připojil se k nim nenápadně cizí hoch, který měl velkou sílu, a zároveň zapáchal sírou. Jelikož se jednoho dne nevydali na mši do kostela, mohl s nimi čert přijít do kontaktu. Tradovala se také pověst o sedlákovi, který toužil po bohatství. Ze svého statku vždy po večerech pozoroval světlo, o kterém se říkalo, že pochází z místa, kde čert razí

⁵⁵ DVORÁK, Jiří. Putování krajinou Schwarzenberského plavebního kanálu (po proudu vody i času). In: CHODĚJOVSKÁ, Eva a Robert ŠIMŮNEK, eds. Krajina jako historické jeviště. K poctě Evy Semotanové. Praha: Historický ústav AV ČR, 2012, s. 199–220, 428–429. ISBN 978-80-7286-199-6, s. 118–132.

⁵⁶ LANGE, Fritz. Von Böhmen nach Wien. Der Schwarzenbergische Schwemmkanal. Erfurt: Sutton Verlag GmbH, 2004. ISBN 3-89702-723-2 s. 105–116.

⁵⁷ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

⁵⁸ DVORÁK, Jiří. Putování krajinou Schwarzenberského plavebního kanálu (po proudu vody i času). In: CHODĚJOVSKÁ, Eva a Robert ŠIMŮNEK, eds. Krajina jako historické jeviště. K poctě Evy Semotanové. Praha: Historický ústav AV ČR, 2012, s. 199–220, 428–429. ISBN 978-80-7286-199-6, s. 132–136.

⁵⁹ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 16.

⁶⁰ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001–2016 [cit. 2017–08–30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

mince, a kdo jej při práci přistihne, bude celé čertovo jmění patřit jemu. Sedláková manželka jej však varovala, že nejde o čerta razícího peníze, ale o bludičky. I přes to se muž vydal na ono místo a od té doby již nebyl viděn. Další pověst mluví o muži, kterého při setkání se skupinou čarodějnic zachránila svěcená voda, již měl při sobě.⁶¹

Důležitou roli v životě obyvatel Rychnůvku hrála víra. Náboženství ovlivňovalo i každodenní tradice a zvyklosti. Kostel byl zároveň jakýmsi centrem obce, a to jak svou společenskou rolí, tak polohou (srov. Příloha č. 9). Mezi důležité dny v roce patřili ty, kdy byly pořádány poutě na svatá místa. Mezi ta patřil například Kájov u Českého Krumlova, kam se na pouť chodilo vždy 8. srpna a každou třetí říjnovou sobotu. Dne 26. května byla cílem poutníků dnes už zaniklá obec Kapličky u Vyššího Brodu. Dalšími místy, která během poutí obyvatelé navštěvovali, byla místa Maria odpočívající na kameni u Vyššího Brodu či poutní kostel Panny Marie Pomocné u bavorského města Pasov. Modlitby za dobré počasí, úrodu, zdraví či rodinné štěstí patřily k denní rutině. Farář Unger, který zde působil před 2. světovou válkou, ve svých vzpomínkách zmiňuje, že nezažil víře oddanější obyvatele, než v Rychnůvku.⁶²

3.5 Sdružování ve spolcích

Největším a nejdůležitějším spolkem sdružujícím německé obyvatelstvo na území Šumavy byl Böhmerwaldbund, který vznikl roku 1884 v Českých Budějovicích. Jeho cílem bylo podpořit jak ekonomický, tak kulturní a politický rozvoj. Zakladatelem byl Josef Taschek.⁶³ Dalším spolkem byl Deutscher Schulverein, založený roku 1880,

⁶¹ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 25–28.

⁶² BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005, s. 37–38.

⁶³ Taschek Josef: „Pocházel z rodiny českobudějovického obchodníka a významného předáka českobudějovických Němců Antona Franze Taschka (1831—1906). Po absolvování vyšší reálky v Českých Budějovicích (1874) vystudoval Vysokou školu technickou ve Vídni. Roku 1878 se vrátil do Českých Budějovic a začal pracovat v obchodě svého otce. V 80. letech 19. století podnikl naučnou cestu po Evropě, delší dobu pobýval v Německu, Nizozemsku a Švédsku. Roku 1884 byl zvolen do městského výboru v Českých Budějovicích, 1891 se stal zástupcem často nemocného starosty J. Kneissla. V období 1903—1918 zastával funkci starosty Českých Budějovic. Za jeho starostování vzniklo několik škol, byl postaven Justiční palác, Městské muzeum, městská nemocnice. Po smrti W. Rzihy von Mühlau 1890 se aktivně ujal vedení německé menšiny ve městě. Byl členem většiny německých spolků působících v Českých Budějovicích, 1884 založil Deutscher Böhmerwaldbund, obnovil tradici pašijových her v Hořicích na Šumavě. V letech 1893—1901 byl poslancem zemského sněmu, 1902 mu bylo uděleno čestné občanství Českých Budějovic. Stal se jedním z iniciátorů sjednání Českobudějovického paktu. Dne 30. 10. 1918 J. Taschek na svou funkci starosty rezignoval a věnoval se hlavně svému obchodu a spolkové činnosti v oblasti Šumavy. Roku 1929 byl zvolen za Německou demokratickou svobodomyšlnou stranu do

který se zasloužil o vybudování systému německých škol v oblasti Šumavy. Můžeme zmínit také Bund der Deutschen.⁶⁴

Ve farnosti bylo na počátku 20. století aktivních několik náboženských spolků, což dokazuje hlubokou religiozitu a význam křesťanství pro obyvatele. Můžeme jmenovat *Andachts-Verein der ewigen Anbetung* či *Marianische Kongregation*. V roce 1901 podnikli do obce misii jesuité ze Štýrska, na jejichž popud bylo ve farnosti založeno bratrství *Herz-Jesu-Bruderschaft*. Dalším bratrstvím bylo *Bruderschaft des Lebendigen Rosenkranzes*, které bylo největším spolkem. Za dobu působení mělo více než 700 členů. Zmíníme také *Vorsehungs-Messeverein* a *Frommer Verein vom Hinscheiden des hl. Josef für die im Todeskampf stehenden Menschen jeden Tages*.

Po nástupu nacismu byly spolky rušeny, případně mohly fungovat pouze za určitých podmínek. Na přelomu 30. a 40. let došlo k likvidaci svobodného tisku v sousedním Rohrbachu. Původně křesťansko-konzervativní noviny *Mühlviertel Nachrichten* byly nahrazeny propagandistickým *Mühlviertel Heimatblatt*.⁶⁵

senátu Národního shromáždění, ale mandátu se vzdal.“; Josef Taschek. In: Encyklopedie Českých Budějovic [online]. © 1998–2018 [cit. 2018–01–17]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/taschek-josef>.

⁶⁴ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 380–381.

⁶⁵ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 106–109.

4. Historie obce ve 20. století na pozadí dobových událostí

Česko-německé soužití započalo formálně již v roce 1526, kdy byly Země koruny české začleněny do Habsburské monarchie, a tento stav trval až do roku 1918. Setrvávání v habsburské říši lze z historického kontextu vnímat dvojsmyslně. Jeden pohled vidí roli českého a slovenského národa negativně, a to ve smyslu podřadnosti oproti Němcům a Rakušanům. Na druhou stranu lze stav před vznikem Československého státu chápat jako jakousi oporu před silnějšími národy – například Ruskem a Německem. Lze říci, že také postoj české politiky byl vůči rakouskému soustátí spíše pozitivní. Změna nastala až s první světovou válkou, po jejímž konci vznikly ve střední Evropě nové státy, tzv. „kleinstaaterei“, označované též jako nástupnické státy.⁶⁶ Problematika menšin však stále převládala.

Budoucností českých Němců se čeští politici zabývali již od počátku 20. století a snaha nalézt řešení se s první světovou válkou a následnými mírovými jednáními stupňovala, což svědčí o její vážnosti. Například Edvard Beneš diskutoval o nutnosti zabývat se touto problematikou s T. G. Masarykem a později (v letech londýnské emigrace za druhé světové války) s německým sociálním demokratem Wenzlem Jakschem.

Samotná státní a národnostní příslušnost českých Němců byla komplikovaným tématem. Po staletí byla tato skupina součástí českých zemí a vystupovala zde jako zemští čeští patrioti, ačkoli v 19. století se převážně kulturně identifikovala s německým národem. Právě rok 1918 měl znamenat na území Evropy možnost každé národnostní skupiny na sebeurčení až do odtržení. Pro německou minoritu na československém státním území zmíněné právo na sebeurčení znamenalo snahu o odtrhnutí se od Československé republiky. Souběžně usilovala o připojení k nově se formujícímu soustátí, které by mělo sdružovat německý národ ze všech sousedních zemí v novém Německu. Přitom ústava Československé republiky z 29. února 1920 garantovala menšinám na jejím území rovnocenná občanská práva.

Po skončení 1. světové války, v říjnu 1918, byla vyhlášena Šumavská župa, která měla být dle německých poslanců ve Vídni začleněna do Horních Rakous. Situaci musel vyřešit vojensky nasazený 91. pěší pluk z Českých Budějovic a další jednotky.

⁶⁶ TEICHOVÁ, Alice. Kleinstaaten im Spannungsfeld der Großmächte. Wirtschaft und Politik in Mittel- und Südosteuropa in der Zwischenkriegszeit. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1988. ISBN 3-7028-0265-7, s. 33.

Dne 5. prosince 1918 došlo k dohodě mezi výše zmíněným 91. pěším plukem a městy a obcemi na Šumavě, které se podvolily Československé republice.

Problém nárokování si území rakouskými Němci byl konečně vyřešen až Saintgermainskou mírovou smlouvou z roku 1919. V oblasti Rychněvku si hranice zachovala svou historickou podobu.

4.1 První světová válka, rok 1918 a jeho vliv na česko-německé vztahy

Jak jsme již zmiňovali, kulturní, hospodářský a sociální orientace farnosti Rychněvek byla zaměřena spíše na Rakousko, a to zejména na oblast Mühlviertelu, nežli na obce české a na vnitrozemí jižních Čech. I vzhledem k tomuto faktu byl pro obyvatelstvo rok 1918 zlomový a lpění na státních hranicích přineslo spíše škodu, a to zejména z ekonomických důvodů. Státní hranice omezovala možnosti obchodu, platilo se clo, a proto byla zřízena Finanční stráž. Docházelo také k rozmachu podlouného pašování – černého obchodu. Například prodej dobytka, který se dříve odehrával na trhu v rakouském městě Rohrbach, byl nyní znemožněn.⁶⁷ Sedláci tak museli hledat jiné cesty, jak zvířata zpeněžit. Docházelo také k převádění dobytka přes státní hranice v noci, tajně, aby nebyli prodejci spatřeni. Proto nebyl vznik Československé republiky českými Němci příliš vítán či oslavován, ba naopak. Obce na území farnosti se cítily být součástí vyhlášené jednotky Böhmerwaldgau, načež se ve všech vesnicích v oblasti na počátku roku 1919 usadila československá vojska. Cílem bylo kontrolovat situaci, aby se nevyvíjela v neprospěch Československé republiky. Po stabilizaci nálad v místní společnosti vojáci Rychněvek a okolní vsi opustili.

S počátkem první světové války dostali muži v Rychněvku povolávací rozkaz, a tak se museli v co nejkratší době dostavit na nádraží v hornorakouských městech Haslach, Aigen nebo Schwarzbach. Jelikož většina mužského obyvatelstva musela odejít do války, zůstaly v osadě zejména ženy, děti a staří lidé, kteří museli sami vykonávat místo mobilizovaných mužů těžkou práci. Navíc bylo určeno, jaké množství a kterých potravin musí být odevzdáváno za účelem zásobování armády. Odvážel se chléb, máslo či vejce. Docházelo k přísným kontrolám mlýnů. Jediným dostupným obilím se v době „Velké války“ stal oves, ze kterého vyráběli chléb. Hlavní potravinou,

⁶⁷ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 121–127.

kteřou mohli místní během války konzumovat, byly brambory. Kvůli nedostatku kovu potřebného k výrobě zbraní museli i němečtí obyvatelé Šumavy odevzdávat šperky a další možné kovové zdroje. Dne 27. listopadu 1916 došlo k demontáži zvonů na kostele sv. Václava, které byly roztaveny a materiál z nich využit ve zbrojním průmyslu. Na místě zůstaly pouze oltářní zvonek a umíráček.

Z celé farnosti zahynulo či bylo prohlášeno za pohřešované 112 mužů. Z osady Rychněvek zahynulo na frontě 19 mužů (srov. Tabulka č. 1). Vesnice byla mimo tragické ztráty na bitevních polích zasažena na konci války také epidemií španělské chřipky, kvůli které byla několik měsíců uzavřena místní škola.⁶⁸

4.2 Období První republiky

Po vzniku Československa dne 28. října 1918 docházelo ke značnému a systematickému omezování německého vlivu ve státě, což se týkalo také působení německých politických stran či zaměstnanců ve státní správě.⁶⁹ Prvorepubliková ústava uznávala pouze jednonárodní stát, a to národa československého. Ostatní zastoupené národnosti byly považovány za menšiny, které měly na základě mezinárodních smluv svá práva, například právo na užívání národního jazyka v úředním styku a školství. Úřady a školy dostupné v německém jazyce musely být k dispozici v oblastech, kde žilo alespoň 20 % německé menšiny, což bylo specifikováno v jazykovém zákoně vydaném roku 1920. Přesto však můžeme v reálném fungování První republiky pozorovat jisté náznaky diskriminace německé minority.⁷⁰

Již od vzniku republiky však můžeme pozorovat značnou nevoli představitelů a zástupců německých menšin, a to ohledně každodenního soužití ve společném státě. Začlenění čistě německy mluvících oblastí, jakou byla například i farnost Rychněvek, bylo zdejší komunitou vnímáno jako násilný akt.⁷¹ Na podzim 1918 byly založeny čtyři provincie: Německá jižní Morava (Deutschsüdmähren), Sudetsko (Sudetenland),

⁶⁸ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 121–127.

⁶⁹ BAUER, Franz. Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991. ISBN 80-85241-08-0, s. 166.

⁷⁰ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Sředokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 80–93.

⁷¹ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 16.

Německé Čechy (Deutschböhmen) a Šumavská župa (Böhmerwaldgau).⁷² Cílem vytvoření zmíněných útvarů bylo postupné začlenění těchto oblastí do tzv. Německého Rakouska (Deutsch Österreich) a následně do Německa.⁷³ Obec Rychněvek spadala pod provincii Šumavská župa, jejíž správní sídlo se nacházelo na několika místech, naposledy v Prachaticích.

Problémem meziválečného Československa a svárem ve vztahu se sousedním Rakouskem byla hospodářská situace, konkrétně rozdělení doposud společných ekonomik. Příkladem je rozdělení měn. V roce 1919 provedl první ministr financí Československé republiky Alois Rašín měnovou reformu, která měla být ochranou před inflací. Došlo rovněž k rozdělování státního majetku, například dopravní infrastruktury, zdravotních pojišťoven, penzijních fondů a podobně. Negativně poznamenána byla také přeshraniční výměna zboží. Z české strany se jednalo zejména o dodávky potravin, ze strany rakouské o spotřební zboží. Obchodní styky mezi oblastmi Československa a Rakouska byly výrazně omezeny. S hospodářskou krizí došlo ke zrychlení úpadku obchodu, který vyvrcholil v roce 1933.⁷⁴

Hospodářství v oblasti Šumavy v období první republiky značně upadalo. Následkem byl odchod velkého množství obyvatelstva do větších měst. Okres Kaplice opustilo 1 719 osob. Důvodem byly již zmiňované klimatické podmínky a krátké vegetační období, nekvalitní půda nevhodná k zemědělství a absence uhlí, což znemožňovalo rozvoj průmyslu. V roce 1925 vznikl Národohospodářský sbor jihočeský,⁷⁵ který měl vyplnit některé nedostatky v regionu, které nezvládala Obchodní a živnostenská komora České Budějovice,⁷⁶ a jehož cílem bylo dosažení hospodářského rozvoje v oblasti jižních Čech, a zabránění depopulaci, a to jak českého, tak i německého obyvatelstva. Dalším problémem byla nedostatečná infrastruktura.⁷⁷

⁷² Deutschsüdmähren, Sudetenland, Deutschböhmen, Böhmerwaldgau.

⁷³ Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44, s. 75–76.

⁷⁴ WINKELBAUER, Thomas. Kontakte und Konflikte: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Waidhofen an der Thaya: Waldviertler Heimatbund, 1993. ISBN 3-900708-10-X, s. 387–394.

⁷⁵ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Národohospodářský sbor jihočeský Praha 1925–1941.

⁷⁶ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Obchodní a živnostenská komora České Budějovice (1850-1948).

⁷⁷ WINKELBAUER, Thomas. Kontakte und Konflikte: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. 1. Waidhofen an der Thaya: Waldviertler Heimatbund, 1993. ISBN 3-900708-10-X, s. 429–440.

Uvádí se, že bez práce bylo v období krize 920 000 osob, v některých pramenech dokonce až 1 300 000.⁷⁸ Zejména pohraniční, převážně německé oblasti byly postiženy velkou nezaměstnaností obyvatelstva a úpadkem zdejšího spotřebního průmyslu (dřevozpracující, textilnictví, sklářství, výroba porcelánu atd.). To vedlo ke změnám chování a mentality německého obyvatelstva. Společnost se čím dál více radikalizovala.⁷⁹

Dne 1. 10. 1933 vznikla politická strana s názvem Sudetoněmecká domovinská fronta,⁸⁰ následně přejmenovaná na Sudetoněmeckou stranu.⁸¹ V jejím čele stál Konrad Heinlein. Se zhoršující se ekonomickou situací v ČSR (v důsledku světové hospodářské krize) získával nacionalismus stále více příznivců, což je patrné na výsledcích voleb do československého parlamentu v roce 1935. SdP se kvůli volební matematice umístila v počtu mandátů (44) na 2. pozici, počtem hlasů však zvítězila. Konkrétně v obci Rychněvek získala SdP nejvíce hlasů spolu s Německou křesťansko-sociální stranou lidovou,⁸² obě obdržely kolem 400 hlasů.⁸³

4.3 Mnichovská dohoda a Protektorát Čechy a Morava

Spory se nadále přiosťrovaly a německý nacionalismus byl na vzestupu. Proto byly například rozhlašovány informace o napadání sudetských Němců ze strany československé armády. Tím se sudetoněmecká otázka stávala stále bolestivější a rozpoutávala nenávist. V pohraničních oblastech se začala v roce 1938 usazovat československá armáda v linii lehkých opevnění (tzv. řopíky). Situace se začínala podobat válečnému stavu. Po vyhlášení mobilizace československé branné moci dne 23. září 1938 hrozil nástup k armádě také zdejším německým mužům, kteří raději prchli do Rakouska. V okrese Rohrbach se nacházelo mnoho takovýchto uprchlíků, a to i z Rychněvku. V kinosále ve městě Haslach a ve škole ve městě Rohrbach byly z těchto mužů sestavovány jednotky SFK.⁸⁴ Byli vzděláváni ve vojenských technikách

⁷⁸ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938). Praha: Nakladatelství R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X, s. 103.

⁷⁹ Hospodářská krize v Českoslovenku. In: dějepis.com [online]. © 1997–2018 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/hospodarska-krize-v-ceskoslovensku/>.

⁸⁰ Sudetendeutsche Heimatfront (SHF).

⁸¹ Sudetendeutsche Partei (SdP).

⁸² Deutsche Christlich-Soziale Volkspartei (DCV).

⁸³ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 7.

⁸⁴ SFK: Freikorps (Svodobné oddíly).

a také vyvolávali potyčky jak s českou armádou, která se nacházela v oblasti kolem Rychnůvku, tak s jednotkami SOS.⁸⁵ Docházelo také k výstřelům. Jako příklad lze uvést, že v noci z 21. září 1938 byl spáchán atentát na českého vrchního strážmistra Antonína Měsíčka, který svým zraněním způsobeným ručními granáty později podlehl. Měsíček měl například říkat, že „pro každého Němce má kulku“. Přesto mu byl na místě činu v roce 1946 vystavěn křížek, který paradoxně zničili českoslovenští vojáci při budování pohraničního pásma.⁸⁶

Téměř záhy po podpisu Mnichovské dohody v noci z 29. září na 30. září 1938 se začala atmosféra v československém pohraničí měnit. Německé obyvatelstvo považovalo politický akt za počátek své ochrany Třetí říší, muži se přidávali k jednotkám Freikorps. Občané českého původu postupně utíkali z pohraničí do vnitrozemí Československé republiky. Na území Rychnůvku vstoupila okupační vojska 1. října 1938 kolem 14 hodin. Správně byla Šumavská župa podřízena župě Oberdonau⁸⁷ s hlavním městem Linz. Byla zavedena říšská marka a československá koruna byla vyňata z oběhu (s výjimkou bankovek v hodnotě 10, 20 a 50 ČsK). Hospodářská situace se navzdory slibům nacistů zhoršovala.

Od 1. listopadu 1938 platila branná povinnost. Dne 4. prosince 1938 proběhly také volby do Říšského sněmu. Volební lístky vypadaly následovně: každý byl označen jmény Adolf Hitler, Konrad Henlein a Karl Hermann Frank. Ve spodní části byla možnost zaškrtnout buďto ano, nebo ne (srov. Příloha č. 10). Aby bylo zajištěno hlasování všech občanů, docházelo ke svozům starých a nemocných osob pomocí automobilů. Výsledky v okrese Kaplice byly 30 030 lístků označených „ano“ a 7 lístků neplatných.

Konrad Henlein a Sudetoněmecká strana očekávali, že po připojení pohraniční oblasti k Třetí říši bude strana automaticky včleněna do struktur NSDAP.⁸⁸ Adolf Hitler však rozhodl, že NSDAP bude jedinou politickou organizací v sudetoněmecké oblasti.

⁸⁵ Stráž obrany státu.

⁸⁶ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 146–160.

⁸⁷ Župa Oberdonau: Gau Oberdonau.

⁸⁸ NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana).

Do NSDAP byli přijati pouze vybraní členové původní SdP, nikoli všichni. Dne 10. října 1938 došlo také k rozpuštění organizace Freikorps.⁸⁹

Rychnůvek byl později správně podřízen obci Rohrbach im Mühlviertel, ve které bylo masivně oslavováno připojení oblasti k Třetí říši. Od Rohrbachu byl Rychnůvek vzdálen pouhých 5 kilometrů, od původního okresního města Kaplice 80 kilometrů. Oslav se účastnilo přes 500 osob. Náměstí v tomto městě bylo přejmenováno na Náměstí Adolfa Hitlera, v jehož středu stojící socha byla nastrojena do podoby říšské orlice. V sousední obci Haslach byl Adolf Hitler prohlášen za čestného občana vesnice. Nálady v německy mluvící společnosti mluvily jasně pro Třetí říši. Docházelo také k protičeské propagandě, například právě v obci Rohrbach im Mühlviertel. Začlenění bývalých československých pohraničních oblastí k Říši bylo tedy německou minoritou vítáno, čímž vlastně také němečtí obyvatelé vyjadřovali souhlas s ideologií NSDAP a politickými kroky Hitlerova Německa. V novinách Mühlviertel Heimatblatt bylo připojení pohraničních oblastí označováno jako „mnichovský zázrak“. Už dne 2. října 1938 bylo do oblastí Šumavy, kde od počátku světové hospodářské krize panovala bída, dováženo jídlo z Horního Rakouska. Transport surovin zajišťovaly rakouské ženy. Obyvatelům Rychnůvku se tak po připojení ke Třetí Říši dostalo konzerv s masem, kávy, chleba, cukru či soli. Také nárazově narostl počet pracovních míst, a to ve stavbě silnic, která byla nacistickým režimem podporována.⁹⁰

K tomu je ale nutné dodat, že názor obyvatel byl ovlivněn propagandou, která se prosazovala již v době SdP. Obsazování pohraničních oblastí jednotkami německého wehrmachtu 1. října 1938 bylo oslavováno, bylo považováno za akt osvobození. Příslib vyřešení nezaměstnanosti a špatné sociální situace euforické jednání sudetských Němců umocňoval. Navíc připojení ke Třetí Říši znamenalo brannou povinnost. Muži byli nuceni bojovat ve Wehrmachtu.⁹¹ Čeští obyvatelé Rychnůvku museli vesnici opustit. Patřili k nim například příslušníci celní správy, ale také děkan Jan Unger. Jeho odchod nesli obyvatelé farnosti těžce. Podpis Mnichovské dohody přinesl také oficiální

⁸⁹ WINKELBAUER, Thomas. Kontakte und Konflikte: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Waidhofen an der Thaya: Waldviertler Heimatbund, 1993. ISBN 3-900708-10-X, s. 441–446.

⁹⁰ BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005, s. 77–97.

⁹¹ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 7.

podřízení obce městu Rohrbach. Kontakty s oblastí Mühlviertelu byly tedy ještě intenzivnější. Obec byla přejmenována na Deutsch Reichenau bei Haslach.⁹²

V rámci výchovy v duchu nacionalismu byly děti členy organizace Deutsches Jungvolk, která zastřešovala jak dívky, tak chlapce ve věku od 10 do 14 let. Náplní činnosti byly zejména sportovní aktivity a turnaje. Od 14 let měli poté chlapci přestupovat do organizace Hitlerjugend (HJ), dívky do Bund deutscher Mädel (BDM). Dále odcházeli mladí lidé do Říšské pracovní služby (RAD).⁹³ Ta trvala jeden rok. Angela Kitzmüller, dívka z Rychněvku, číslo popisné 26, sloužila v pomocných silách Luftwaffe⁹⁴ na severu Německa. Naopak do obce byl poslán polský válečný zajatec, který zde měl pracovat. Po krátké době, kterou zde strávil, byl odveden Gestapem do koncentračního tábora Dachau.⁹⁵

Zejména od roku 1942 si obyvatelé začali uvědomovat, že příslib zlepšení stavu hospodářství nebude naplněno. Docházelo k pronásledování osob, které nesouhlasily s režimem, a sociální poměry zůstaly nezměněny.⁹⁶

Vzhledem k rozvinutému hospodářství Československé republiky se nacistické Německo snažilo využít všechny kapacity, které prvorepublikové podniky nabízely. Zejména těžební průmysl a průmysl zpracovávající kovy se staly zajímavými. Také zemědělci byli nuceni vykazovat dodávky do Říše. Šumavská župa však během války zažívala silný hospodářský úpadek.

Významným faktorem, který ovlivnil vztahy mezi Čechy a Němci, byl atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heidrycha a následné represe ze strany nacistů, zejména události týkající se obce Lidice. Edvard Beneš ve svém rozhlasovém projevu z Londýna do vlasti 13. června roku 1942 řekl, že Němci budou za vše potrestáni, konkrétně Adolf Hitler, členové jeho vlády a všichni, kdo jsou jim nápomocni. Poznamenal, že jednání nacistů má být potrestáno dle vojenského zákona, tedy trestem smrti.⁹⁷ Právě od Lidic se radikálně změnil pohled Čechů žijících

⁹² BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 162–163.

⁹³ Říšská pracovní služba: Reichsarbeitsdienst.

⁹⁴ Tzv. Luftwaffehelferin.

⁹⁵ BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005, s. 106–117.

⁹⁶ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 146–153.

⁹⁷ NOVOTNÝ, Karel. Edvard Beneš. Odsun Němců z Československa. Praha: Dita, 2002. ISBN 80-85926-34-2, s. 118–119.

v Protektorátu Čechy a Morava na německé sousedy, protože do té doby byl u Čechů rozeznáván rozdíl mezi nacistou a Němcem.

Samotný válečný konflikt znamenal pro pohraniční oblast Šumavy zejména odliv obyvatelstva v RAD,⁹⁸ zatímco v protektorátu to bylo u Čechů tzv. „totální nasazení“. Na území docházelo také ke konci války k ozbrojeným konfliktům, například u obce Pernek vedle Rychnůvku.⁹⁹ Hospodářská situace se s postupem války stále zhoršovala. Podle výpovědí pamětníků bylo zpočátku lepší dojet pro nezbytné zboží, jako například potraviny, náradí či ošacení do Protektorátu, jelikož tam bylo možné jej obstarat, na rozdíl od měst přiřazených ke Třetí Říši. Například v roce 1943 měl jeden občan nárok na 25 dkg masa týdně. Chléb či další základní suroviny docházely. Celou zimu navíc sužovaly oblast Šumavy tuhé mrazy. Farář, který přišel do Rychnůvku na počátku války, v roce 1939, do kronik zaznamenal, že takové množství sněhu, jaké napadlo v zimě v roce 1940/1941, nepamatovali ani starousedlíci. Údajně sněžilo až do poloviny května.

Zvony na kostele zasvěceném svatému Václavu stihl za druhé světové války (1941) stejný osud jako v roce 1916. Kvůli potřebám zbrojního průmyslu byly všechny čtyři kostelní zvony odvezeny do sběrného dvora v sousedním Haslachu. Odtud putovaly do severního Německa, kde měly být roztaveny a využity pro výrobu zbraní. To se ale nestalo a po druhé světové válce byly převezeny zpět do prostoru diecéze Linec. Dohledány však již nebyly.¹⁰⁰

4.4 Konec války

Na konci války přicházeli do Rychnůvku mnozí uprchlíci z Východu. Na území tzv. protektorátu se jim říkalo „Národní hosté“. Byli ubytováni v hostinci a v prostorách fary a školy. Většina z nich přicházela z východních částí Evropy, například z Německého východního Pruska, z Královce (dnes ruského Kaliningradu), ale také z Maďarska či Slezska.

⁹⁸ RAD: Reichsarbeitsdienst (Říšská pracovní služba).

⁹⁹ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 388–392.

¹⁰⁰ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 193–194.

Na konci války bylo podle příkazu spáleno mnoho dokumentů týkajících se aktů nařízených během let 1939 až 1945. Během toho se ztratilo velké množství potřebných informací, které by nám pomohly přiblížit průběh válečných let v Rychněvku.¹⁰¹

Během druhé světové války padlo celkem 11 mužů, kteří pocházeli z Rychněvku. Šlo o následující: Ferdinand Pawlik, Anton Ortner, Wenzel Bayer, Heinrich Hofer, Josef Springer, Heinrich Geretschläger, Alois Naderer, Josef Höpfl, Josef Bayer, Heinrich Schuster, Wilhelm Haas. Další byli prohlášeni za pohřešované (srov. Tabulka č. 2 a Tabulka č. 3).

S blížícím se koncem války se stále častěji ozývaly výzvy k řešení budoucnosti českých Němců. Edvard Beneš ve svých projevech, jak z exilu v Londýně, tak následně z Československa, zdůrazňoval, že je nezbytně nutné, aby byl nový Československý stát státem národním. Poukazoval na nutnost odgermanizovat český národ ve všech možných oblastech. Dále Beneš zmiňoval kolektivní vinu německého národa. Považoval za fakt, že za události druhé světové války byli odpovědní všichni Němci, včetně Němců českých. Až 90 % Němců žijících na území českých zemí mělo podporovat nacistický režim a tím byli tito obyvatelé spolupachatelé událostí, které se staly na území Evropy. Podle Beneše odpověděla německá minorita v českých zemích na předválečné nabídky rovnoprávnosti, klidu a smíru násilím, koncentračními tábory a zradou. Jeho cílem však bylo, aby výše zmíněné odgermanizování, tedy odsun německého obyvatelstva, probíhalo v mezích lidskosti. Ti, kteří neměli podíl na zločinech spáchaných nacistickým režimem, měli podle Beneše dostat šanci, aby se stali občany nové Československé republiky. Prvním z oficiálních kroků, které prezident pro realizaci odsunu provedl, bylo vydání dekretu zakládajícího Osídlovací úřad. Instituce měla zajistit opětovné dosídlení v oblastech, odkud byli odsunuti Němci. Celý akt nazývá Beneš národností revolucí.¹⁰²

Vztah Čechoslováků k Němcům po druhé světové válce charakterizuje také fakt, že slovo „němec“ bylo psáno s malým počátečním písmenem, což mělo naznačovat opovržení národem. Sudetští Němci jsou psáni s malým počátečním písmenem v prvním slově doposud. U tohoto označení je důvodem, že sudetský Němec není považován za příslušníka samostatného národa, jako například Lužičtí Srbové, ale slovo

¹⁰¹ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 186–204.

¹⁰² NOVOTNÝ, Karel. Edvard Beneš. Odsun Němců z Československa. Praha: Dita, 2002. ISBN 80-85926-34-2, s. 118–203.

sudetský označuje pouze regionální příslušnost. Samotný pojem „Sudety“, který původně sloužil jako označení pohraniční oblasti na severovýchodě Čech až k Moravské bráně, bývá používán pro všechny německé obyvatele, kteří žili na území českých zemí, zatímco v dnešním Slovensku žili tzv. Karpatští Němci, a v roce 1918 získali československé státní občanství. Sudetoněmecká župa, která vznikla v roce 1938, však není s územím označovaným jako Sudety totožná. Zmíněná variabilita pojmu poukazuje na nepřesnosti vznikající jeho užíváním.¹⁰³

Určit, kolik Němců pobývalo na území Protektorátu Čechy a Morava, resp. Sudet, znemožňuje fakt, že již před koncem války započala vlna migrace napříč Evropou, a navíc docházelo ke změně národností. Němci ze smíšených manželství se po konci války snažili získat národnost českou.¹⁰⁴

Hranice Československé republiky se v roce 1945 vrátila do své podoby z roku 1919. Odsun německého obyvatelstva zapříčinil, že hranice státní zároveň znamenala i hranici etnickou.¹⁰⁵ Do Rychněvku dorazila americká armáda dne 5. května 1945. Dne 7. července došlo k definitivnímu převzetí správy československými úředníky (srov. Příloha č. 11).¹⁰⁶

¹⁰³ HAHNOVÁ, Eva. Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí. Ústí nad Labem: Albis International, 1999. ISBN 80-86067-38-6, s. 60–65.

¹⁰⁴ Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44, s. 198–199.

¹⁰⁵ KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 72.

¹⁰⁶ KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996, s. 7.

5. Odsun německého obyvatelstva

5.1 Problém terminologie

Samotná terminologie týkající se odsunu Němců z Československé republiky je velmi odlišná a odráží pohled jednotlivých etnických skupin či národností na konečnou etapu česko-německého soužití. Německé Vertreibung (vyhnání) či anglické to expel (vyhnat, vykázat, vyloučit) naznačuje velmi negativní postoj k nucenému vystěhování Němců, v československé literatuře se objevují pojmy jako očista či národní očista.

Česko-německá komise historiků se shodla na jednotném termínu pro divoký odsun, a sice již zmíněné Vertreibung (vyhánění), a pro organizovaný odsun je používán termín Zwangsaussiedlung (vysídlení).¹⁰⁷

V souvislosti s odsunem německého obyvatelstva z Československé republiky po druhé světové válce se lze setkat rovněž s termínem evakuace, který nevyvolává negativní konotace. Rozšířen je pojem transfer z anglického to transfer, který lze považovat za nejvíce neutrální. Na rozdíl od výše zmíněného označení odsun nebudí dojem jednoduchého úkonu státní správy.¹⁰⁸ Vhodně zvolenou terminologií považují vzhledem k vážnosti situace za velmi důležitý faktor.

5.2. Průběh odsunu

Dne 20. listopadu 1945 byl vydán dokument Plán kontrolní rady pro odsun německého obyvatelstva z Československa, Maďarska a Polska do čtyř okupačních pásem Německa. V listině je řečeno, že němečtí obyvatelé žijící na území Československa, Polska a Maďarska budou přesídleni do americké, francouzské a sovětské okupační zóny. Jejich počet je v dokumentu vyčíslen na 3 150 000. Do sovětské zóny mělo být přesunuto 750 000 osob z Československa, do zóny americké 1 750 000 osob. Plán zároveň procentuálně stanovoval, v jakém měsíci bude

¹⁰⁷ Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44, s. 219.

¹⁰⁸ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 298–301.

přesunuta jak velká část obyvatelstva. Transfer byl načrtnut na období od prosince 1945 do července 1946.¹⁰⁹

S osobami německé národnosti se v Československu po konci války nakládalo podobně jako s Židy v období nacismu. Německý jazyk postupně ztrácel na významu, byl nahrazován češtinou a docházelo také k počesťování jmen, označujících názvy obcí (srov. Příloha č. 12 a Příloha č. 13). Je však nutné dodat, že například obec Reiterschlag je dodnes fakticky nazvána jménem Pasečná, nikoli Větrov. Přejmenování osad dle příkládaného výnosu tedy proběhlo pouze teoreticky, ne fakticky. Můžeme si také všimnout, že v poválečném období patřila obec Rychnůvek k okresu Český Krumlov, později k okresu Kaplice (srov. Příloha č. 14 a Příloha č. 15).

Obyvatelům německé národnosti nebylo povoleno volně se pohybovat v pohraničních oblastech. Byla vyhrazena doba, kdy mohli Němci nakupovat v obchodech, přiděly potravin byly zanedbatelné. Docházelo k nucenému přesouvání Němců za prací, a to jak v rámci pohraničí, tak i do československého vnitrozemí.¹¹⁰

Dne 5. července 1945 byla zřízena obecní správní komise pro obec Reiterschlag (srov. Příloha č. 14), pod kterou Rychnůvek správně náležel. Okresní národní výbor Český Krumlov zároveň ustanovil členy komise.¹¹¹

Dekretem prezidenta československé republiky č. 27/1945 Sb. (O jednotném řízení vnitřního osídlení) došlo ke vzniku Osidlovacího úřadu v Praze (pro země české)¹¹² a na podzim roku 1945 také jeho oblastních poboček, tzv. Oblastních osidlovacích úřadoven. Okres Kaplice spadal pod Oblastní osidlovací úřad v Českých Budějovicích.¹¹³ Prostřednictvím těchto institucí docházelo k soupisu osob německé národnosti a jejich vlastnictví, později ke kontrole a samotné realizaci odsunu německého obyvatelstva. Místní správní komisí Německý Rychnov u Frymburka byla obyvatelstvu vystavována potvrzení, že se neprovinili proti československým zákonům (srov. Příloha č. 19). Při rozhodování o odsunech z jednotlivých oblastí hrála roli potřeba pracovních sil v dané obci. Němci určení k odsunu byli přesouváni do tzv. sběrných středisek, odsud později přesouváni do Německa. Do konce roku 1946 byly

¹⁰⁹ HAJDU, V., L. LÍSKA a A. ŠNEJDÁREK. Německá otázka 1945–1963: Dokumenty a materiály. Praha: Nakladatelství politické literatury v Praze, 1964, s. 99.

¹¹⁰ Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44, s. 205–206.

¹¹¹ Státní okresní archiv Český Krumlov, O – 74 Archiv obce Rychnůvek.

¹¹² Dekret č. 27/1945 Sb.: Dekret prezidenta republiky o jednotném řízení vnitřního osídlení. In: Zákony pro lidi.cz [online] © 2010 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-27>.

¹¹³ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 59–64.

transporty ukončeny. Na území Šumavy zůstaly pouze malé skupiny Němců a docházelo k osidlování pohraniční oblasti Čechy, Slováky a případně jinými národnostmi, kteří měli být náhradou za odsunutě německé obyvatelstvo.

Dle odpovědi na dotaz Okresního národního výboru Kaplice se po druhé světové válce na území obce Rychněvek nacházel občan ukrajinské národnosti jménem Jan Rudy (srov. Příloha č. 15). Z přiložených dokumentů můžeme vidět zásah Okresního úřadu ochrany práce, který vyzývá obec Rychněvek, tj. zaměstnavatele zmiňovaného občana ukrajinské národnosti, aby byl tento zaměstnán pouze v zemědělství, jelikož v oboru není dostatek pracovníků (srov. Příloha č. 16 a Příloha č. 17). Zmiňovaný Jan Rudy však zůstal jako zaměstnanec obce, jelikož pracoval jako kočí a chod vesnice by se bez jeho služby neobešel (srov. Příloha č. 18).¹¹⁴

V Rychněvku byli obyvatelé německé národnosti povinni již roku 1945 odevzdat všechn cenný majetek, který byl následně shromažďován v prostorách fary. Cenným majetkem byly například radiopřijímače, jízdní kola či šperky. Obyvatelům německé národnosti bylo zakázáno cestovat prostředky veřejné dopravy. Dále museli nosit bílý pásek kolem ruky, který dával najevo, že jsou Němci. Potrava jim byla přerozdělována v malých dávkách, naopak byli povinni odevzdávat například prasata a dobytek. Každý kus chovaného zvířete byl registrován a bylo kontrolováno, aby byl řádně odevzdán. Dne 18. ledna 1946 dorazil Místní správní komisi Německý Rychnov dopis, dle kterého se v obci nacházelo zhruba 83 těžkých vepřů, kteří měli být co nejrychleji odvezeni. V červenci téhož roku měl být odvezen rovněž hovězí dobytek. Lnu bylo na území obce zhruba 13 tisíc kilogramů.¹¹⁵ Docházelo rovněž k pronásledování nacistů a členů Freikorps, ale i nevinných občanů.

Již 12. června 1945 se do Rychněvku vrátili čeští úředníci, policie i armáda. Byla zrušena německá škola v obci, fungovala zde pouze škola česká. V přiškolených vsích však žilo více než 300 německy mluvících dětí, česky mluvících pouze šest.

Před odjezdem jednotlivých transportů se pořádala bohoslužba. V den odsunu museli být obyvatelé připraveni v 7 hodin ráno. Odevzdali klíč od domu, odkud si mohli odnést pouze zavazadla o váze do 50 kg. Samotný transfer byl uskutečňován pomocí otevřených nákladních vozů. Cílem bylo nádraží v Kaplici. Zde čekali zhruba týden,

¹¹⁴ Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

¹¹⁵ Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

některé ženy byly po tuto dobu převezeny na statky, kde musely pracovat. Z Kaplice poté transport pokračoval do Německa.¹¹⁶

Průběh odsunu je znázorněn v tabulce (srov. Příloha č. 4). Celkem bylo od 25. dubna 1946 do 15. listopadu 1946 z obce Rychnůvek odsunuto 195 osob, které byly součástí celkem 14 transportů.

Dle údajů uváděných na počátku roku 1947 zůstalo po odsunu neslovanského obyvatelstva z Československé republiky přibližně 240 000 – 250 000 Němců. Jelikož však od května 1947 přestaly být vydávány speciální potravinové lístky pro německé obyvatelstvo, nebylo možné počet přebývajících na území Československa přesněji určit.¹¹⁷

V případě, že v ČSR zůstaly po konci odsunu osoby německého původu, které ale měly zájem na opuštění země, bylo jim tak umožněno na základě směrnic vydaných Ministerstvem vnitra z 20. listopadu 1946.¹¹⁸ Německé obyvatelstvo, které neopustilo stát v rámci odsunu, se potýkalo s negativními předsudky ze strany československého obyvatelstva.¹¹⁹

Na území farnosti Rychnůvek bylo z odsunu vyjmuta zhruba 60 rodin. Důvodem byla rakouská státní příslušnost či nemoc a odsunuty nebyly také rodiny, jejichž rodinní příslušníci se nacházeli v českých pracovních táborech či věznicích. Dále zde zůstalo šest tzv. loajálních rodin. Zmiňovaní občané rakouské státní příslušnosti byli nuceni opustit území nejpozději v roce 1948. K tzv. rozptylu českých Němců do vnitrozemí Československa, který byl proveden 23. března 1948, byly určeny rodiny Kaiser (č. p. 12), Perfol (č. p. 11), Ruml (č. p. 22), Bayer Václav (č. p. 16) a Veit (č. p. 9). Dle zachovalé dokumentace dne 14. ledna 1948 zemřel výminkář Josef Perfol, v první polovině roku 1948 uprchly dvě osoby z rodiny Josefa Bayera. Podle dotazu Místní správní komise Německý Rychnov u Frymburka adresovaného Okresnímu školnímu výboru je patrné, že v den odeslání, tedy 18. září 1947, se na území obce nacházelo 29 dětí rakouské národnosti a 10 dětí národnosti německé. Místní správní komise

¹¹⁶ BERTLWIESER, Fritz. *Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert*. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 209–226.

¹¹⁷ STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 80-85241-29-3, s. 23.

¹¹⁸ Národní archiv Praha, kart. 296, oběž. č. B-300/21004-46-ref. B.

¹¹⁹ STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 80-85241-29-3, s. 39.

žádala, zda by výše zmíněné děti mohly navštěvovat českou školu, jelikož jejich školní docházka od konce druhé světové války neprobíhala.¹²⁰

V poválečných letech byl Rychnůvek znovu osídlen, a to zejména Čechy, Slováky, Rumuny a cikány. Všichni však brzy osadu opustili, a to z důvodu špatné hospodářské situace, na které se podepsala fatální neznalost zdejších klimatických podmínek, které nebyly vhodné pro zemědělství provozované osídlenci. Nejen hospodářské budovy, ale celé osady zůstaly prázdné a zpustly.¹²¹

V obci od uskutečnění odsunu pobýval velmi malý počet obyvatel. Většinu tvořili finančníci a poté pohraniční stráž. Proto byly na většinu žádostí a zpráv, doručovaných Místní správní komisi, odesílány odpovědi negativní. Stejně tomu bylo s odpovědí na dokument týkající se pohostinských akcí pro děti slovenské národnosti, které měly být ubytovány v českých rodinách (srov. Příloha č. 20).

5.3 Desatero pro čs. vojáka v pohraničním území

Situaci v pohraničí po druhé světové válce a vztah Čechů k českým Němcům lze přiblížit pomocí tzv. Desatera pro československého vojáka v pohraničním území ze dne 6. června 1945. Zmíněný dokument byl vydán generálem Karlem Klapálkem a měl být jakýmsi vodítkem pro vojáky československé armády během organizace odsunu německého obyvatelstva z území. Mezi rozkazy, které se v desateru objevily, se objevily například následující teze:

„Němec zůstal naším nesmiřitelným nepřitelem.“

„Nepřestaň nenávidět Němce.“

„Chovej se k Němcům jako vítěz.“

„I německé ženy a hitlerovská mládež nesou vinu na zločinech Němců. Buď neústupný i k nim.“¹²²

Vzhledem k faktu, že právě vojáci československé armády přicházeli během transferu německé minority s obyvateli do nejtěsnějšího kontaktu, považujeme za nezbytné zmínit pohled vedení armády.

¹²⁰ Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychnůvek.

¹²¹ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 227.

¹²² Bruntál – květen/červenec 1945 dle výpovědi svědků. In: Sudetenland.cz [online]. © 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: <http://sudetenland.cz/category/nemecky-odsun/page/3/>.

6. Zánik obce

Dne 1. července 1946 došlo výnosem československého ministerstva vnitra ke zřízení pohraniční stráže, která měla zabraňovat ilegálnímu překračování státních hranic a pašování. Pohraničí se zejména po roce 1948 a převzetí moci komunistickou stranou stalo vojenskou oblastí, kam byl zakázán vstup osob, které v ní nemají trvalé bydliště či zaměstnání. Docházelo k budování zařízení znemožňujících přechod státní hranice, jako příklad lze uvést ploty, příkopy, ostnaté a elektrické dráty či jehlany zabraňující přejezdu vozidel.

Důvodů k likvidaci farního kostela bylo několik. Zejména odsun německého obyvatelstva znamenal odchod věřících z území farnosti. Kostel tedy chátral a nebyl opravován. Dalším cílem bylo vybudování systému obrany státu. Demolice církevních staveb také souvisela s proticírkevním smýšlením politiky po únoru 1948. Fotodokumentace zachycující demolici téměř neexistuje, jelikož dle Ustanovení o pohraničním území z 28. dubna 1951 není osobám v oblasti pohraničního pásma dovoleno fotografovat, provádět zeměměřičské práce či mapovat.¹²³

V květnových volbách do československého parlamentu – Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS) roku 1948 získala Komunistická strana Československa v obci Rychnůvek 100 % podporu (srov. Příloha č. 22).

Dne 30. ledna 1956 bylo československým ministerstvem místního hospodářství vydáno nařízení k demolici neobydlených a neužívaných budov. Jako hlavní důvody byly uváděny estetická stránka krajiny a bezpečnost, jelikož se neobydlené stavby rozpadaly. Na soupisu budov, které měly být zlikvidovány, se v důsledku nedostatečné ochrany památek ocitly také kostely. Dne 15. července byl rozkaz k demolici rozšířen ze zakázaného pásma i na pásmo pohraniční, které zahrnovalo také obec Rychnůvek. Kostel sv. Václava byl odstřelen 16. června 1959.¹²⁴ Podle svědků z obce Rohrbach v Horním Rakousku byla detonace, kterou způsobila demolice kostela, citelná až v tomto městě. Bylo odtud možné spatřit také stoupající oblaka prachu.¹²⁵

¹²³ PUCHTA, Petr. Zbořené farní kostely českokobudějovické diecéze po roce 1945. České Budějovice, 2000. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Ing. Vladimír Feldmann, s. 98–100.

¹²⁴ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 457–475.

¹²⁵ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 16.

Obce, které nebyly zdemolovány, byly osidlovány novým obyvatelstvem, které ovšem v porovnání s původními německými obyvateli nemělo k oblasti žádný bližší citový vztah, což mělo negativní dopad na vývoj celé Šumavy. Dalším zásahem byl zábor zemědělské půdy jednotnými zemědělskými družstvy po roce 1948 a především zbudování pohraničního pásma. Osud Šumavy byl tedy značně ovlivněn politickými událostmi 20. století, které po staletí kontinuální vývoj jižní oblasti Čech zcela narušily, případně zcela zastavily.¹²⁶

Na přelomu let 1948 a 1949 uzavřela československá pohraniční stráž, která se usadila ve vysídlených budovách, definitivně státní hranici. Podmínky, které v oblasti panovaly, pocítili i čeští pohraničníci, jak je patrné z dopisu Místní správní komise obce Reiterschlag, adresovaného Ředitelství pošt, který se týká změny jízdního řádu (srov. Příloha č. 21). Situace v obci v poválečném období je rovněž zachycena v odpovědi Informační službě, ve které se Místní správní komise snaží zodpovědět dotazy týkající se průvodce po ČSR, který měl být později zhotoven.

Podle dotazníku, vyplňovaného 1. února 1947, platilo následující: obec Německý Rychnov je vedoucí osadou v obci, nachází se zde obecná škola, velkostatek či dvůr v obci není. Podle sčítání v roce 1930 žilo v celé obci (myšleno v osadách spadajících pod politickou obec Reiterschlag) 1 822 Němců, 19 Čechů a 158 cizinců, domů zde v tomto roce stálo 357 a v roce 1945 360. Stav domů byl po válce ve špatném stavu. V únoru 1947 zde žilo 60 Čechů a 276 Němců či Rakušanů. Chyběly pracovní síly v zemědělství. Pisatel zmiňoval, že před odsunem byl v domácnostech pěstován tkalcovský průmysl, zbytek obyvatel se živil drobným zemědělstvím. Zdravotní stav obyvatel je zhodnocen dobře, ale autor zmiňuje nedostatek jódu v pitné vodě, vedené dřevěným potrubím, a problém s dostupností lékaře, který je vzdálen 17 km (ve Frymburku). Kulturní život v obci prakticky neexistuje, není zde aktivní žádný divadelní nebo hudební kroužek. Možnosti rekreace se v oblasti nacházely. Díky poloze bylo podle pisatele možné se procházet, koupat se či rybařit ve 45 minut vzdálené řece Vltavě. V okolí je možno také lyžovat, trasy jsou vyznačeny ve speciální mapě. V nižších polohách se nacházejí trasy pro lyžaře začátečníky. Z Vítkova Kamene byl v roce 1947 hezký výhled na České Budějovice i na sousední Rakousko. Železniční stanice se nacházela nejbližší v Černé – Hůrka (dnes železniční stanice Černá

¹²⁶ Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9, s. 13–28.

v Pošumaví), vzdálené 20 km. Autobusová linka zde nebyla zřízena. Pro bezpečnost se v obci nachází stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) a finanční správa.¹²⁷

Od roku 1950 byla budována tzv. železná opona. Oblast zhruba 10 kilometrů od hranice, tedy i území obce Rychněvek, spadala do pohraničního pásma chráněného ostnatým drátem (od roku 1966 elektrickým drátem) a dalšími zábranami, hlídána byla ozbrojenou pohraniční stráží. Tím se vesnice stala nedotknutelnou. Od počátku padesátých let byly postupně demolovány všechny budovy. Poslední budovou v Rychněvku, která byla srovnána se zemí, byl kostel.¹²⁸

¹²⁷ Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

¹²⁸ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 240–250.

7. Významné osobnosti církevního života ve 20. století

7.1 Vinzenz Groß

Roku 1901 se stal farářem v Rychněvku občan české národnosti Vinzenz Groß. Vývoj obce byl jeho osobou značně ovlivněn, proto se při popisu dění od počátku 20. století budeme koncentrovat právě na osobu děkana. Jméno je uváděno v německé podobě, jelikož jej takto sám farář užíval. Ve funkci působil 33 let. Farář pocházel z Jindřichova Hradce, narodil se 16. června 1866 v domě č. p. 133 (dnešní Panská ulice). Před příchodem do Rychněvku sloužil 11 let jako kaplan v Dolní Vltavici a administrátor ve Zvonkové. I přes svůj český původ byl obyvateli považován za vysokou autoritu.¹²⁹

Díky děkanu Großovi byly na území farnosti hojně zakládány spolky, což lze demonstrovat na faktu, že více než tři čtvrtiny obyvatelstva byly za jeho působení členy některého z církevních spolků. K jeho úkolům patřila také výuka na všech třech školách na území farnosti. Zasluhou p. Große došlo na počátku 20. století k přestavbě kostela, fary a přilehlých hospodářských budov. Náklady byly pokryty zčásti z prostředků církve, velká část financí však byla získána prostřednictvím veřejné sbírky. Jednou z hlavních úprav na budově kostela byla instalace nových, zdobených oken roku 1904. Kvůli problémům s nedostatkem vody nechal farář Groß roku 1911 vystavět vodovod. Dalším významným počinem byla sbírka na výrobu kostelních zvonů v roce 1913. Potřebná částka 8 300 korun byla vybrána během několika týdnů. Tři zvony zhotovené v Innsbrucku byly na věž kostela instalovány a vysvěceny 30. října 1913. Bohužel však byly již v roce 1916 pro válečné účely zničeny.

Dalším z počínů faráře Große byla snaha o uskutečnění plánu výstavby železnice, která měla procházet přes obec Rosenhügel na území farnosti. Železniční stanice v blízkosti Rychněvku by byla pro obyvatele úlevou, jelikož doposud měli nejbližší spojení v 9 km vzdáleném městě Haslach an der Mühl, na českém území ve 20 km vzdálené Černé v Pošumaví. Realizace projektu se však neuskutečnila.¹³⁰

¹²⁹ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

¹³⁰ BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011, s. 117–121.

7.2 Farnost v období první republiky – Jan Unger

Významnou postavou církevního života v Rychněvku se ve 20. a 30. letech stal Jan Unger (Johann Unger). Stejně jako děkan Vinzenz Groß byl i Jan Unger církevním hodnostářem českého původu. Pocházel ze středních Čech, konkrétně z obce Pšovky v okrese Rakovník, kde se narodil 14. května 1899. Středoškolského vzdělání se mu dostalo na českém gymnáziu v Českých Budějovicích, kde roku 1918 složil maturitu. Církevní vzdělání získal na kněžském semináři v Českých Budějovicích, kde byl v roce 1922 vysvěcen na kněze. Dne 1. srpna 1922 se stal kaplanem v Rychněvku. V pozdějších letech působil Jan Unger v jiných obcích, například v dnešním Strážném, a roku 1933 se na farnost Rychněvek vrátil. Stejně jako Vinzenz Groß, kterého zde nahradil ve funkci děkana, si mezi obyvateli Rychněvku i přifařených obcí vydobyl autoritu. Právě Vinzenze Große nazývá Jan Unger svým učitelem. Ve svých pamětech jej označuje za „vzorného kněze“.

V roce 1938, před podpisem Mnichovské dohody, došlo k ostřelování Rychněvku jednotkami Freikorpsu (SFK). Jan Unger se před útokem údajně ukrýval v budově farnosti. Posléze byl donucen farnost opustit. Přesunul se do Nedvědic nedaleko Soběslavi a následně do obce Ševětín. Po válce dojížděl do Českých Budějovic, aby zde pomáhal Němcům čekajícím na odsun.

Z dopisu, který v posledních letech svého života sepsal a poslal do Německa, je zřejmé, že s obyvateli farnosti Rychněvek měl p. Unger velmi dobré vztahy: „*Za několik dnů mě mají operovat. Chtěl bych ještě předtím vám všem bez výjimky poslat své nejsrdčejší pozdravy. Je mi už sedmdesát let a nevím, zda se operace zdaří. Jak už jsem to mnohokrát všude opakoval, nebyl jsem ze všech mých farností nikde tak šťasten a spokojen, jako kdysi v Německém Rychnově u Frymburka. Celá ta farní obec včetně všech šestnácti vsí kolem byla skutečně hluboce věřící a charakterní. Obyvatelstvo bylo dosti chudé, povětšinou rolnické. Nikdy na své věrné Rychnovské nezapomenu a budu se za ně modlit. Rád bych je poprosil, aby se modlili se mnou i za zdar mé operace. Ještě jednou díky za dárky k Vánocům, které mi udělaly velikou, velikou radost. S tím poděkováním zůstávám Váš věrný, nikdy na dobrotivé Rychnovské nezapomínající někdejší jejich děkan Jan Unger.*“ Jan Unger veřejně kritizoval situaci po druhé světové válce a poúnorovou politiku. Právě i z důvodu vřelého vztahu k německému

obyvatelstvu žijícímu na Šumavě nesl těžce osud odsunutých rodin. Za své názory byl stíhán a vězněn a posléze internován. Skonal 6. září 1970.¹³¹

¹³¹ Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001-2016 [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.khoutikriz.org>.

8. Aktivita Reichenauer Heimatstube očima Fritze Bertlwiesera

Po druhé světové válce byli němečtí obyvatelé Šumavy odsunuti do různých částí Německa a někteří také do Rakouska. V cizině se pokoušeli navázat mezi sebou kontakt, aby spolu mohli sdílet své osudy, stesk po domově, ale také chudobu, se kterou se rodiny po odsunu potýkaly. S odstupem čtyř let uspořádali ve městě Mosbach starousedlíci z farnosti Rychnůvek první setkání. V roce 1965 se konal první sraz v osadě St. Oswald, v bezprostřední blízkosti původního domova, jehož se zúčastnilo 1 500 osob. Mnoho z nich se setkala poprvé od odsunu. Se slzami v očích si ze sousední vesnice St. Oswald lidé prohlédli svůj dávný domov, zdemolované, liduprázdné vesnice a zpustlé louky a pole. Od roku 1971 se poté setkání opakovala každé dva roky, střídavě v St. Oswald nebo Mosbachu, od roku 1991 už pouze v St. Oswald.

Roku 1975 byl v osadě St. Oswald vystaven památník. Je složen z 16 kamenů, každý z nich symbolizuje jednu vesnici původní farnosti Rychnůvek (srov. Příloha č. 24). Z místa je na původní, zaniklé vesnice výhled. Při každém srazu se zde koná bohoslužba.

V St. Oswald, což je od roku 1991 oficiální partnerské město původní farnosti, vznikla roku 1984 Reichenauer Heimatstube, kterou lze chápat jako muzeum a vzpomínkovou místnost Rychnůvku a okolních osad. Pan doktor Bertlwieser je od roku 2003 jejím správcem. K nahlédnutí jsou zde staré fotografie a předměty, mezi nimi například staré hodiny z věže strženého kostela v Rychnůvku. V osadě St. Oswald roste také lípa, která byla zasazena, aby symbolizovala přátelství mezi obyvateli tohoto města a odsunutými Němci z české strany státní hranice.

Až v roce 1991, při prvním setkání po stržení železné opony, se původní obyvatelé podívali do svých starých domovů. Mnoho z nich mělo problém vůbec se v místech zorientovat. Bylo složité najít ruiny rodinných domů, z kterých pocházeli. U příležitosti první návštěvy zaniklých osad od odsunu byl na místě, kde v Rychnůvku stával kostel, postaven kamenný oltář. U něj se v témže roce konala bohoslužba, které se zúčastnilo více než tisíc osob. Bohoslužby se zde konají pravidelně, někdy jsou pořádány také v kostele na Svatém Tomáši.

Každé setkání končí slovy písně „Tief drin im Böhmerwald“, při kterých mají všichni slzy v očích. Mnoho z nich si je vědomo, že z důvodu věku či zdravotního stavu jsou na místě jejich původního domova naposledy. Brzy vymře také poslední generace

očitých svědků doby, kdy bývala farnost ještě obydlená. Proto je, dle slov pana doktora Bertlwiesera, důležité, aby i jejich potomci udržovali na mysli lásku k tomuto šumavskému domovu a nezapomínali. Sám pan doktor Bertlwieser má na zachování památky zaniklých osad velký podíl. O tématu sepsal několik knih, pořádá exkurze pro nespočet lidí.¹³²

¹³² Soukromý archiv dr. Fritze Bertlwiesera.

ZÁVĚR

Oblast Šumavy je nejen díky svým přírodním podmínkám, ale také díky své bohaté historii velmi specifickým krajem. Na příkladu osady Rychnůvek jsem popsala život mnoha generací Němců, kteří zde žili po staletí a po druhé světové válce byli odsunuti.

Během vypracovávání předkládané bakalářské práce jsem došla k závěru, že vývoj čistě německé farnosti Rychnůvek byl velmi svérázný a osada vykazovala charakteristické rysy německy mluvící šumavské vesnice, ať už ve zvycích obyvatelstva, nebo také v jejich obživě. Na mysli mám zejména silnou religiozitu a tradice s ní spojené. Jak je patrné z kapitoly věnující se farnosti či z memorand děkana českého původu Jana Ungera, křesťanská víra a církevní život sehrávaly v každodenním životě obyvatel důležitou roli. I přes tvrdou práci, bez které by se lidé nemohli uživit, zůstával dostatek času na poutě na svatá místa, mše či aktivní členství v církevních spolcích. Obyvatelé Rychnůvku byli povětšinou chudí. Zejména kvůli drsným klimatickým podmínkám, které komplikovaly zemědělskou produkci, kvůli chybějící infrastruktuře a v meziválečném období také kvůli hospodářské krizi jim nezbývalo nic jiného, než vést velmi skromný život. I přes to místní neváhali a věnovali finanční příspěvky na výrobu zvonů nebo na činnost zmiňovaných církevních spolků. Tyto argumenty potvrzují, že místní obyvatelstvo bylo víře velmi oddané.

Nesmíme opomenout typická povolání, jimiž se obyvatelé Rychnůvku živili. Jednalo se zejména o lnářství a dřevařství. Každodenní život obyvatelstva osady byl ovlivněn šumavským podnebím, které podmiňovalo a omezovalo zemědělskou produkci. Generace místních rolníků se po staletí učily, jak žít v souladu s drsnou šumavskou přírodou, která byla nedílnou součástí jejich života.

Ačkoli můžeme říci, že byl Rychnůvek tzv. „odříznut od světa“, i tak byly osudy obyvatel událostmi na území Evropy silně ovlivněny. Zejména první světová válka, období nacismu a poté druhá světová válka se na životě místních silně podepsaly. Důkazem může být počet padlých v obou světových válkách (srov. Příloha č. 1 a Příloha č. 2) a samozřejmě také odsun obyvatelstva a likvidace vesnice, završená roku 1959 demolicí kostela sv. Václava. Pokud se zamyslíme nad vztahem obyvatel k děkanům, kteří zde působili (p. Vinzenz Groß a p. Jan Unger), můžeme si všimnout,

že nelze hovořit o nacionalismu. U místních šlo spíše o jisté symbiózu dvou kultur, mezi kterými žili.

Během provádění rešerší pro účely mé bakalářské práce jsem došla k závěru, že problematika odsunu Němců z Československé republiky je zpracována vcelku zevrubně. Je možné nalézt mnoho kvalitních pramenů, jak českých, tak německých. Tématu se věnují historici v obou zemích. Dle mého názoru byly poměrně široce zachyceny také osobní zpovědi pamětníků. Dokumenty v archivech považují též za výborný zdroj informací, bez kterého by tato bakalářská práce nebyla zpracována v dostatečném rozsahu. Důležitým pramenem pro mě však bylo zejména osobní setkání s panem doktorem Fritzem Bertlwieserem, díky jeho pomoci bylo možné nahlédnout na problematiku z jiného úhlu pohledu a také podstatně blíže. Po oslovení pana Bertlwiesera se uskutečnila jím vedená exkurze v místech, kde se nacházela osada Rychněvek. Díky osobní interakci s oblastí a osobní zpovědi zmiňovaného pana Bertlwiesera (srov. Příloha č. 25) mi bylo umožněno blíže nahlédnout a pochopit problematiku dějin osady a osudy odsunutého obyvatelstva německé národnosti.

Na příkladu zaniklé osady Rychněvek můžeme vidět, jak silné citové vazby měli původní obyvatelé Šumavy ke svým domovům. Zpřetrhání kořenů, které se událo po druhé světové válce, během odsunu, narušilo po staletí trávající vývoj regionu. Novousedlíci, kteří se pokoušeli ve vylidněných osadách začít hospodařit, nebyli úspěšní a oblast opouštěli. Německé obyvatelstvo se totiž stovky let učilo poznávat šumavskou přírodu a její specifické podmínky. Zdejší lidé už byli celkem zvyklí na relativní bídu, jelikož jim příroda mnohdy výrazně „nepřála“. Uměli však využívat její sílu a byli její nedílnou součástí. Taková pouta si noví obyvatelé nemohli vytvořit během krátké doby. Konec místních tradic a života nastal s vytvořením pohraničního pásma a faktickou likvidací vesnice v roce 1959. Do dnešních dnů už zůstaly zachovány pouze základy původních domů, pozůstatky místního hřbitova a oltář, který si v prostoru, kde stával původní kostel sv. Václava, po pádu železné opony postavili starousedlíci, aby se zde mohli scházet a vzpomínat na svůj starý šumavský domov. Místo oplývá osobitou atmosférou, která se dotkne každého všímavějšího návštěvníka.

Jak již bylo zmíněno, obyvatelé Rychněvku byli silně věřící. Odsun místních obyvatel dlouhodobě ovlivnil jejich životní osudy. Třebaže museli začít nový život na místech až stovky kilometrů vzdálených, jejich hluboká náboženská víra v nich přesto setrvala. Zboření kostela sv. Václava proto vnímám jako symbolické dovršení konce šumavské vesnice. Byl zničen svatostánek víry, ke kterému se obyvatelé v mnohdy

velmi těžkých časech s nadějí uchylovali. I když byli nuceni opustit své domovy, religiozita je neopouštěla. S demolicí kostela jako by měla odejít i jejich víra a z Rychnůvku se měl ztratit duch místa. Částečně se tak stalo, ale pouta vytvářená po staletí nemohou být zpřetrhána během desítek let. Po setkání s p. doktorem Fritzem Bertlwieserem jsem přesvědčená, že náležitost k šumavským kořenům bude přítomna v mnoha dalších generacích. Rychnůvek je dnes zpustlým, zarostlým koutem šumavské krajiny, ale genius loci nezmizel.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv Českobudějovického biskupství, šanon: Pohraniční farnosti R – Ž.

Národní archiv Praha, kart. 296, oběž. č. B-300/21004-46-ref. B.

Soukromý archiv autorky.

Soukromý archiv dr. Fritze Bertlwiesera.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Národohospodářský sbor jihočeský Praha 1925–1941.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Obchodní a živnostenská komora České Budějovice (1850–1948).

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond – 42 Děkanský úřad Rychněvek.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond O–74 Archiv obce Rychněvek.

Státní okresní archiv Český Krumlov, šanon – 70 Obecná škola Rychněvek.

TRAJER, Johann. Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis. České Budějovice, 1862.

VYDANÉ PRAMENY

BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995.

BERTLWIESER, Fritz. Böhmerwald-Grenzlandpfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg im 20. Jahrhundert: Politisch-wirtschaftliche und kirchlich-religiöse Situation. Denkmayr: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2005.

BERTLWIESER, Fritz. Deutsch Reichenau, St. Thoma: Von den Anfängen während der Rodungskolonisation bis zur Auslöschung im 20. Jahrhundert. Miltenberg: Förderverein St. Thoma im Böhmerwald, 2011.

Rozvoj regionu a zemědělské podnikání v oblasti Šumavy. České Budějovice: Českobudějovická obchodní společnost PROGRES spol., 1992.

LITERATURA

Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-734-0021-9.

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Češi a Němci do roku 1945. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8.

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, eds. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-71-2.

BAUER, Franz. Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991. ISBN 80-85241-08-0.

Školní atlas československých dějin. Praha: Ústřední správa geodesie a kartografie, 1959.

Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948. Praha: Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. ISBN 80-86010-55-44.

BÄCKER, A., R. GRILL a kolektiv. Mnichovská dohoda a osud sudetských Němců. Mimořádné rozš. vyd. Brno: Guidemedia, 2012. ISBN 978-80-905310-0-0.

BENEŠ, Edvard a Věra OLIVOVÁ, ed. Odsun Němců: Výbor z Pamětí a projevů doplněný edičními přílohami. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1995. ISBN 80-901733-4-9.

BENEŠ, Z., J. KUKLÍK ML., V. KURAL a J. PEŠEK. Téma: Odsun – Vertreibung: Transfer Němců z Československa 1945–1947. Informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách. Praha: SPL – Práce, 2002. ISBN 80-862-8750-5.

BÖSE, Oskar a Rolf-Josef EIBICHT. Die Sudetendeutschen: Eine Volksgruppe im Herzen Europas. München: Langen/Müller, 1989. ISBN 9783925103162.

BÜRGER, Martin, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: I. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2014. ISBN 978-80-905804-0-4.

BÜRGER, Martin, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: II. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2016. ISBN 978-80-905804-1-1.

ČERNÝ, B., M. OTÁHAL a J. KŘEN. Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6.

- DĚDINOVÁ, Sidonia. Slyšme i druhou stranu: Dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí (po 2. světové válce) se vzpomínkou Václava Černého. České Budějovice: Infocentrum Šumava, 1991. ISBN 80-900076-1-9.
- DETLEF, Brandes a Václav KURAL, eds. Der Weg in die Katastrophe: Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen 1938–1947. Essen: Klartext, 1994. ISBN 3-88474-195-0.
- DVOŘÁK, Jiří. Putování krajinou Schwarzenberského plavebního kanálu (po proudu vody i času). In: CHODĚJOVSKÁ, Eva a Robert ŠIMŮNEK, eds. Krajina jako historické jeviště. K počtě Evy Semotanové. Praha: Historický ústav AV ČR, 2012, s. 199-220, 428-429. ISBN 978-80-7286-199-6.
- HAHNOVÁ, Eva. Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí. Ústí nad Labem: Albis International, 1999. ISBN 80-86067-38-6.
- HAJDU, V., L. LÍSKA a A. ŠNEJDÁREK. Německá otázka 1945–1963: Dokumenty a materiály. Praha: Nakladatelství politické literatury v Praze, 1964.
- HAVLICE, Jiří. Vítkův Kámen u Svatého Tomáše na Šumavě. In: Martin Bürger, ed. Šumava v proměnách času. Číslo: II. Horní Planá: Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2016. ISBN 978-80-905804-1-1.
- HOFFMANN, Roland J. a Alois HARASKO. ODSUN. Die Vertreibung der Sudetendeutschen. Vyhnání sudetských Němců. Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer „ethnischen Säuberung“ in der Mitte Europas 1848/49-1945/46. Dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ ve středu Evropy 1848/49-1945/46. Band I. Vom Völkerfrühling und Völkerzwist 1848/49 bis zum Münchner Abkommen 1938 und zur Errichtung des „Protektorats Böhmen und Mähren“ 1939. Od probuzení národů a národnostních hádek 1848/49 k Mnichovské dohodě 1938 a zřízení „Protektorátu Čechy a Morava“ 1939. Auswahl, Bearbeitung und Zusammenstellung. München: Sudetendeutsches Archiv, 2000. ISBN 3-933161-01-0.
- HOFFMANN, R. J., K. HEISSIG a M. KITTEL. Odsun - die Vertreibung der Sudetendeutschen: Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer "ethnischen Säuberung" in der Mitte Europas 1848/49–1945/46. Band 2, Von der Errichtung des "Protektorats Böhmen und Mähren" im März 1939 bis zum offiziellen Abschluß der Vertreibung Ende 1946 / Auswahl, Bearbeitung und Zusammenstellung Roland J. Hoffmann, Kurt Heißig, Manfred Kittel ; Gudrun Heißig, Anne Rohstock. Vyhnání sudetských Němců: dokumentace o příčinách, plánování a realizaci "etnické

čistky" ve středu Evropy 1848/49–1945/46. Svazek 2. München: Sudetendeutsches Archiv, 2000. ISBN 978-3-933161-08-6.

KOMLOSYOVÁ, A., V. BŮŽEK a F. SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3.

KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. Kraj pod Vítkovým Kamenem. České Budějovice: Jelmo, 1996.

KRÁL, Václav. Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae. Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947. Dokumentensammlung. Praha: Československá akademie věd, 1964.

KUBŮ, Eduard a Helga SCHULTZ. Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten: Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004. ISBN 80-86493-10-5.

KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938). Praha: Nakladatelství R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X.

KURAL, Václav. Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938–1945). Praha: Nakladatelství R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-858-6404-5.

KURAL, V., Z. RADVANSKÝ a kolektiv. Sudety pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: Albis International, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

LANGER, Fritz. Von Böhmen nach Wien. Der Schwarzenbergische Schwemmkanal. Erfurt: Sutton Verlag GmbH, 2004. ISBN 3-89702-723-2.

MACHAČOVÁ, Jana a Jiří MATĚJČEK. Sociální pozice národnostních menšin v českých zemích 1918–1938. Opava: Slezský ústav SZM, 1999. ISBN 80-862-2411-2.

MOMMSEN, H., D. KOVÁČ, J. MALÍŘ a M. MARKOVÁ. První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci. Brno: Matice moravská, 2000. Publikace Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků. ISBN 80-902-3048-2.

MÜLLER, H., K. KRIEGER a H. VOLLRATH. Dějiny Německa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-125-5.

NOVOTNÝ, Karel. Edvard Beneš. Odsun Němců z Československa. Praha: Dita, 2002. ISBN 80-85926-34-2.

- Odsun - die Vertreibung der Sudetendeutschen. Begleitband zur Ausstellung. München: Sudetendeutsches Archiv, 1995. ISBN 3-930626-08-X.
- PADEVĚT, Jiří. Krvavé léto 1945: poválečné násilí v českých zemích. Praha: Academia, 2016. S. ISBN 978-80-200-2600-2.
- PETRÁŇ, Josef a Lydia PETRÁŇOVÁ. Rolník v evropské tradiční kultuře. Praha: Set Out, 2000. ISBN 80-86277-08-9.
- PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-123-1.
- PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-469-6.
- PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic v podblanické krajině (do roku 1918). Ouběnice: Tělocvičná jednota Sokol Ouběnice, 2000. ISBN 80-902115-9-3.
- PROFOUS, Antonín. Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III M–Ř. Praha: Česká akademie věd a umění ve státním nakladatelství učebnic, 1951.
- PRŮCHA, Václav a kolektiv, eds. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. I. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-147-X.
- PRŮCHA, Václav a kolektiv, eds. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. II. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.
- PUCHTA, Petr. Zbořené farní kostely českobudějovické diecéze po roce 1945. České Budějovice, 2000. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Ing. Vladimír Feldmann.
- SEIBT, Ferdinand. Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0577-3.
- SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách. Praha: Pragma, 2002, ISBN:80-7205-901-7.
- STANĚK, Tomáš. Německá menšina v českých zemích 1948–1989. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 80-85241-29-3.
- STANĚK, Tomáš. Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945. Praha: Ise, 1996. ISBN 80-85241-99-4.
- STANĚK, Tomáš. Tábory v Českých zemích 1945–1948. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-3-7.
- STANĚK, Tomáš. Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918–1948): Studijní materiál. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

VONDRUŠKA, Vlastimil. Život staré Šumavy. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1989. ISBN 978-80-7429-219-4.

TEICHOVÁ, Alice. Kleinstaaten im Spannungsfeld der Großmächte. Wirtschaft und Politik in Mittel- und Südosteuropa in der Zwischenkriegszeit. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1988. ISBN 3-7028-0265-7.

WEIDENHOFFEROVÁ, Iva, ed. Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-858-6422-3.

WINKELBAUER, Thomas. Kontakte und Konflikte: Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Waidhofen an der Thaya: Waldviertler Heimatbund, 1993. ISBN 3-900708-10-X.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Bruntál – květen/červenec 1945 dle výpovědí svědků. In: Sudetenland.cz [online]. © 2017 [cit. 2017–10–30]. Dostupné z: <http://sudetenland.cz/category/nemecky-odsun/page/3/>.

Dekret č. 27/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o jednotném řízení vnitřního osídlení. In: Zákony pro lidi.cz [online] © 2010 [cit. 2017–11–14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-27>.

Historická mapa. In: Mapy.cz [online]. © 2017 [cit. 2017–10–30]. Dostupné z: <https://en.mapy.cz/19stoleti?x=14.1468437&y=48.6466918&z=12>.

Historie: Trocha faktografie nikoho nezabije - Češi a čeští Němci do roku 1918. In: Evangelická teologická fakulta UK [online] © 2018 [cit. 2018–01–05]. Dostupné z: <http://etfuk.sweb.cz/sudety/gott.htm>.

Hospodářská krize v Českoslovenku. In: dejepis.com [online]. © 1997–2018 [cit. 2018–01–11]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/hospodarska-krize-v-ceskoslovensku/>.

Josef Taschek. In: Encyklopedie Českých Budějovic [online]. © 1998–2018 [cit. 2018–01–17]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/taschek-josef>.

Přední Výtoň, Vítkův Hrádek, Svatý Tomáš. In: Lipno-in [online] © 2016 [cit. 2017–08–16]. Dostupné z: <http://www.lipno-in.cz/products/predni%20vyto%20vitkuv%20hradek,%20svaty%20tomas/>.

Reichstagswahl 1938. In: Wikiwand [online]. © 2013 [cit. 2017–11–16]. Dostupné z: http://www.wikiwand.com/de/Reichstagswahl_1938.

Turistická mapa. In: Mapy.cz [online]. © 2017 [cit. 2017–10–30]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=14.0637596&y=48.6396595&z=11>.

Šumavské ozvěny. In: Kohoutí kříž [on-line]. © 2001–2016 [cit. 2017–08–30]. Dostupné z: <http://www.kohoutikriz.org>.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Tabulka znázorňující padlé v první světové válce
- Příloha č. 2: Tabulka znázorňující padlé v druhé světové válce
- Příloha č. 3: Tabulka znázorňující pohřešované
- Příloha č. 4: Tabulka znázorňující průběh odsunu
- Příloha č. 5: Turistická mapa oblasti
- Příloha č. 6: Historická mapa oblasti
- Příloha č. 7: Schéma obce Rychnůvek
- Příloha č. 8: Výškový profil politické obce Reiterschlag
- Příloha č. 9: Schematická mapa území působnosti spolků menšinových národností v roce 1930
- Příloha č. 10: Volební lístek z roku 1938
- Příloha č. 11: Mapa znázorňující osvobození ČSR
- Příloha č. 12: Plakát z pohraniční oblasti
- Příloha č. 13: Počeštění obcí a osad v okrese kaplickém
- Příloha č. 14: Zřízení obecní správní komise pro obec Reiterschlag
- Příloha č. 15: Opce a přesídlení občanů ruské, ukrajinské a běloruské národnosti z ČSR do SSSR
- Příloha č. 16: Navázání pracovního poměru – Rudy Jan
- Příloha č. 17: Pozvánka pro občana Rudyho Jana k Okresnímu úřadu ochrany práce
- Příloha č. 18: Odpověď MSK N. Rychnov u Frymburka Úřadu ochrany práce
- Příloha č. 19: Potvrzení občanům rakouské příslušnosti, že se neprovinili proti Československým zákonům
- Příloha č. 20: Pohostinské akce pro slovenské děti v českých rodinách
- Příloha č. 21: Změna jízdního řádu
- Příloha č. 22: Udělení čestného uznání
- Příloha č. 23: Předání budovy v Rychnůvku
- Příloha č. 24: Památník v obci St. Oswald
- Příloha č. 25: Vyjádření dr. Fritze Bertlwiesera

Příloha č. 1: Tabulka znázorňující padlé v první světové válce

Jméno	Příjmení	Rok narození	Datum úmrtí	Místo úmrtí
Johann	Anzinger	1890	18. 09. 1914	Srbsko
Wenzel	Wittek	1888	08. 11. 1914	Srbsko
Josef	Grill	1893	23. 02. 1915	Karpaty
Karl	Radinger	1890	10. 08. 1915	Halič
Johann	Leithenmüller	1889	17. 07. 1918	špitál
Ludwig	Lackinger	1886	12. 08. 1918	Itálie
Wenzel	Geretschläger	1897	10. 09. 1918	Itálie
Franz	Anzinger	1898	17. 11. 1918	Rychnůvek
Adolf	Egger	1894	16. 06. 1919	Rychnůvek
Alois	Brunner	neznámý	neznámé	neznámé
Johann	Dobersberger	neznámý	neznámé	neznámé
Johann	nečitelné	neznámý	neznámé	neznámé
Matthias	Geretschläger	neznámý	neznámé	neznámé
Emil	Koblmler	neznámý	neznámé	neznámé
Franz	Leitner	neznámý	neznámé	neznámé
Franz	Müller	neznámý	neznámé	neznámé
Max	nečitelné	neznámý	neznámé	neznámé
Kajetan	Walfshofer	neznámý	neznámé	neznámé
Herrmann	Walfshofer	neznámý	neznámé	neznámé

Zdroj: BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995, s. 266–267.

Příloha č. 2: Tabulka znázorňující padlé v druhé světové válce

Jméno	Příjmení	Rok narození	Datum úmrtí	Místo úmrtí
Ferdinand	Pawlik	1910	15. 07. 1941	Rusko
Anton	Ortner	1912	27. 09. 1941	Rusko
Wenzel	Bayer	1915	09. 02. 1941	Rusko
Heinrich	Hofer	1904	15. 08. 1942	Rusko
Josef	Springer	1914	27. 09. 1942	Rusko
Heinrich	Geretschläger	1906	31. 05. 1943	Chorvatsko
Alois	Naderer	1912	12. 07. 1943	Rusko
Josef	Höpfl	1922	15. 01. 1944	Rusko
Josef	Bayer	1915	30. 07. 1944	Rusko
Heinrich	Schuster	1923	neznámé	Slezsko
Wilhelm	Haas	neznámý	neznámé	neznámé

Zdroj: BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995, s. 268–269.

Příloha č. 3: Tabulka znázorňující pohřešované

Jméno	Příjmení	Rok narození	Pohřešován od	Místo
Franz	Bayer	1921	Březen 1943	Stalingrad
Adolf	Veit	1917	1944	neznámé
Richard	Geretschläger	1910	02. 03. 1945	Východní Prusko
Otto	Mayer	1924	neznámo	Stalingrad
Karl	Kneidinger	1906	neznámo	Stalingrad
Franz	Groiß	1921	neznámo	neznámé

Zdroj: BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995, s. 270.

Příloha č. 4: Tabulka znázorňující průběh odsunu

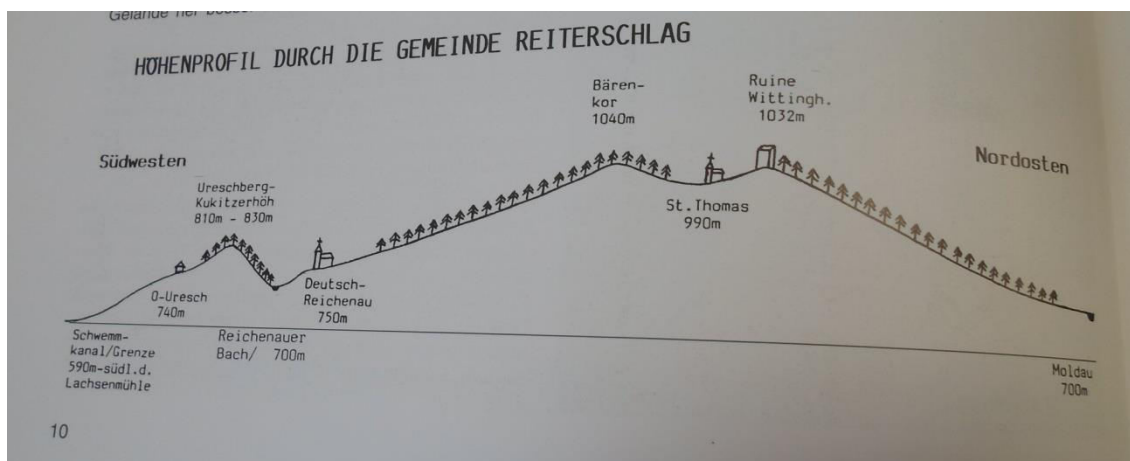
Rodina	Č. domu	Členů	Datum	Cíl
Spitzenberger	44	4	25. 04. 1946	Gießen
Groiß	51	3	25. 04. 1946	Butzbach
Kneidinger	38	4	25. 04. 1946	Butzbach
Schneider	35	4	25. 04. 1946	Hesensko, město neznámé
Löpfl	30	4	25. 04. 1946	Gießen
Schellner	19	4	25. 04. 1946	Butzbach
Lackinger	13	6	25. 04. 1946	Butzbach
Geretschläger	9	4	25. 04. 1946	Butzbach
Geretschläger	3	4	01. 06. 1946	Mosbach
Geretschläger	4	5	01. 06. 1946	Mosbach
Zierlinger	6	9	01. 06. 1946	Mosbach
Prieschl	49, 21	6	01. 06. 1946	Mosbach
Kaiser	27	11	01. 06. 1946	Mosbach
Bayer Anna	29	1	01. 06. 1946	Mosbach
Rosenauer	36, 22	2	01. 06. 1946	Karlsruhe
Geretschläger	41	6	16. 06. 1946	Weidenthal
Traxler	35	3	16. 06. 1946	Weiden
Schuster	48	3	23. 07. 1946	Bavorsko, město neznámé
Naderer Maria	46	1	07. 08. 1946	Gerolzhofen
Traxler	50	2	07. 08. 1946	Mainburg
Prieschl Johann	52	1	13. 08. 1946	Bischofsreuth
Reiter	15	4	13. 08. 1946	Oßweil
Schneider Wenzel	3	1	25. 08. 1946	Württembersko, město neznámé
Ortner	15	4	25. 08. 1946	Rechberghausen
Biermayer	27	3	03. 09. 1946	Mühlhausen
Hammerlindl	14	5	03. 09. 1946	Mühlhausen
Schmid Aloisia	28	1	03. 09. 1946	Walldorf
Baier	18	4	10. 09. 1946	Dornstadt

Hofer	11	2	10. 09. 1946	Fellbach, později Haslach
Ortner	39	2	10. 09. 1946	Okres Aschaffenburg
Geretschläger	37	7	10. 09. 1946	Winnenden
Bayer Johann	zřejmě 37	1	10. 09. 1946	Württembergsko, město neznámé
Turner Rosalia	37	1	10. 09. 1946	Zemřela během transportu
Wagner	29	6	10. 09. 1946	Ulm
Prieschl Aloisia	44	1	10. 09. 1946	Württembergsko, město neznámé
Payer	5	5	17. 09. 1946	Ellwangen
Kneidinger	neví se	2	17. 09. 1946	Neznámo
Ehrlich	10	4	17. 09. 1946	Seeon
Geretschläger Anna	10	1	17. 09. 1946	Seeon
Mayer	7	3	24. 09. 1946	Blaubeuren
Rosenauer	36	3	24. 09. 1946	Esslingen
Kroiher	26	9	29. 09. 1946	Schaippach
Kneidinger	33	3	06. 10. 1946	Bergen
Nigl	30	2	06. 10. 1946	Siegsdorf
Nigl	35	6	06. 10. 1946	Traunstein
Nigl	33	4	06. 10. 1946	Siegsdorf
Schneider	47	5	06. 10. 1946	Bernkastel-Kues
Moherndl	51	5	06. 10. 1946	Traunreut
Kaiser	27	2	06. 10. 1946	Mosbach
Schneider Franziska	27	1	06. 10. 1946	Horní Bavorsko, město neznámé
Bayer Maria	4	1	06. 10. 1946	Schneeberg
Geretschläger	14	6	06. 10. 1946	Siegsdorf
Bayer Karl	8	1	15. 11. 1946	Ellwangen
Bayer Fritz	8	3	15. 11. 1946	Ellwangen

Zdroj: BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reiterschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995,

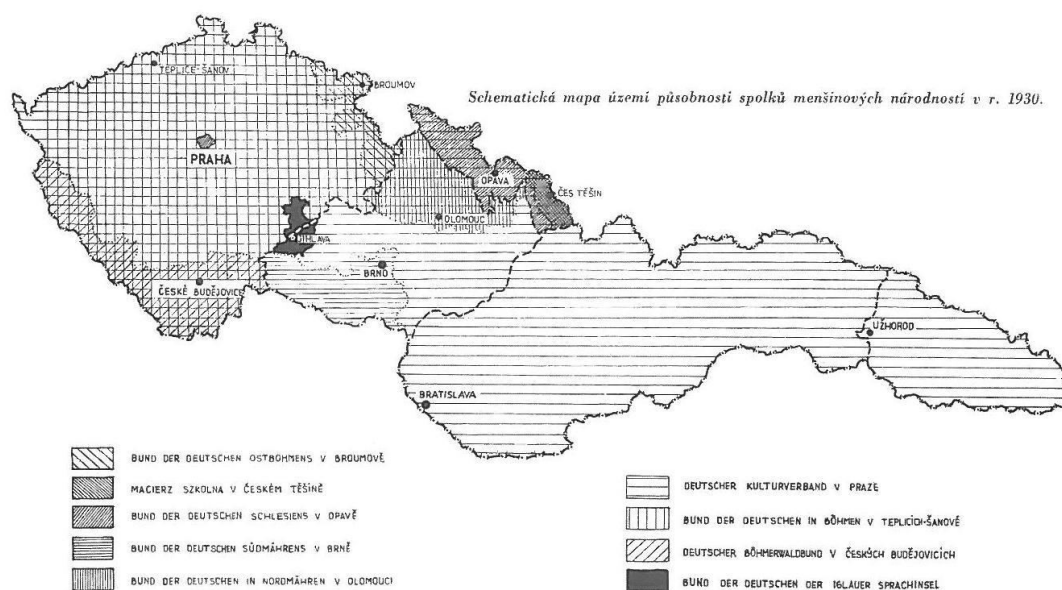
s. 37–39.

Příloha č. 8: Výškový profil politické obce Reitersschlag

Zdroj: BERTLWIESER, Fritz. Verlorene Böhmerwaldheimat: Heimatbuch der Pfarre Deutsch-Reichenau bei Friedberg, Gemeinde Reitersschlag. Von der Blüte bis zur Zerstörung. Linz: Landesverlag Linz, 1995, s. 10.

Příloha č. 9: Schematická mapa území působnosti spolků menšinových národností v roce 1930

Tätigkeitsbereiche der deutschen „Schutzvereine“ in der Tschechoslowakei im Jahre 1930

Zdroj: KUBŮ, Eduard a Helga SCHULTZ. *Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten: Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004. ISBN 80-86493-10-5.

Sudetendeutsche Ergänzungswahl zum Großdeutschen Reichstag

Wahlzettel

Bekennst Du Dich zu unserem Führer

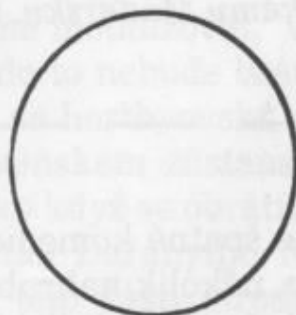
Adolf Hitler

dem Befreier des Sudetenlandes, und gibst Du Deine
Stimme dem Wahlvorschlag der
Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei?

Dieser führt an seiner Spitze folgende Namen auf:

1. Adolf Hitler
2. Konrad Henlein
3. Karl Hermann Frank

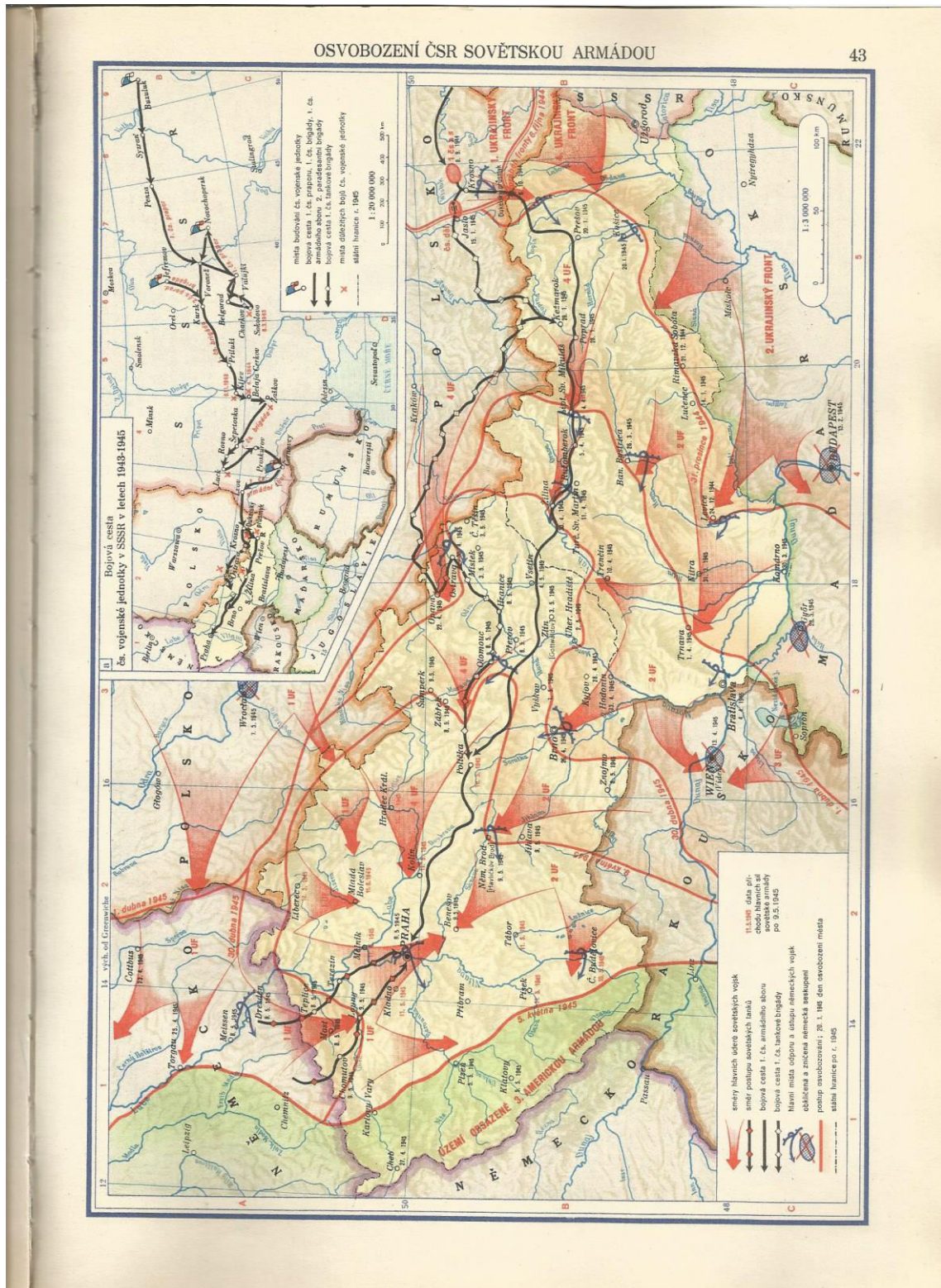
Ja

Nein

Zdroj: Reichstagswahl 1938. In: Wikiwand [online]. © 2013 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z:
http://www.wikiwand.com/de/Reichstagswahl_1938.

Zdroj: BEDNÁŘ, Karel, František BOKES, Dara BŮHMOVÁ a kol. Školní atlas československých dějin. 1. Praha: Ústřední správa geodesie a kartografie, 1959, s. 43.

Příloha č. 12: Plakát z pohraniční oblasti

Zdroj: KOMLOSYOVÁ, Andrea, Václav BŮŽEK a František SVÁTEK. Kultury na hranici: Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. 1. Waidhofen an der Thaya: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1995. ISBN 3-900478-95-3, s. 306.

Příloha č. 13: Počestění obcí a osad v okrese kaplickém

Místní správní komise NĚM. RYCHNOV
u FRYMBURKA. /Obec Reiterschlag/

Dne 25.9.1945.

Čj.: 178/45.

Věc: Počestění obcí a osad
v okrese Kaplickém.

Okresní správní komisi

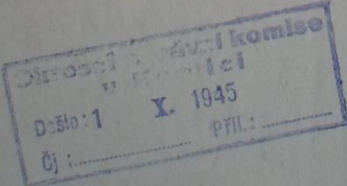

v K a p l i c i .

Na žádost tamní okr. správní komise, zasílám výpis ze schůze MSK obce Reiterschlag konané dne 17.8.1945 na niž bylo usneseno změnit německá jména polit. obce Reiterschlag u Frymburka a osad obce, při čemž bylo jednání o změnách shrnuto v protokole pod následující body:

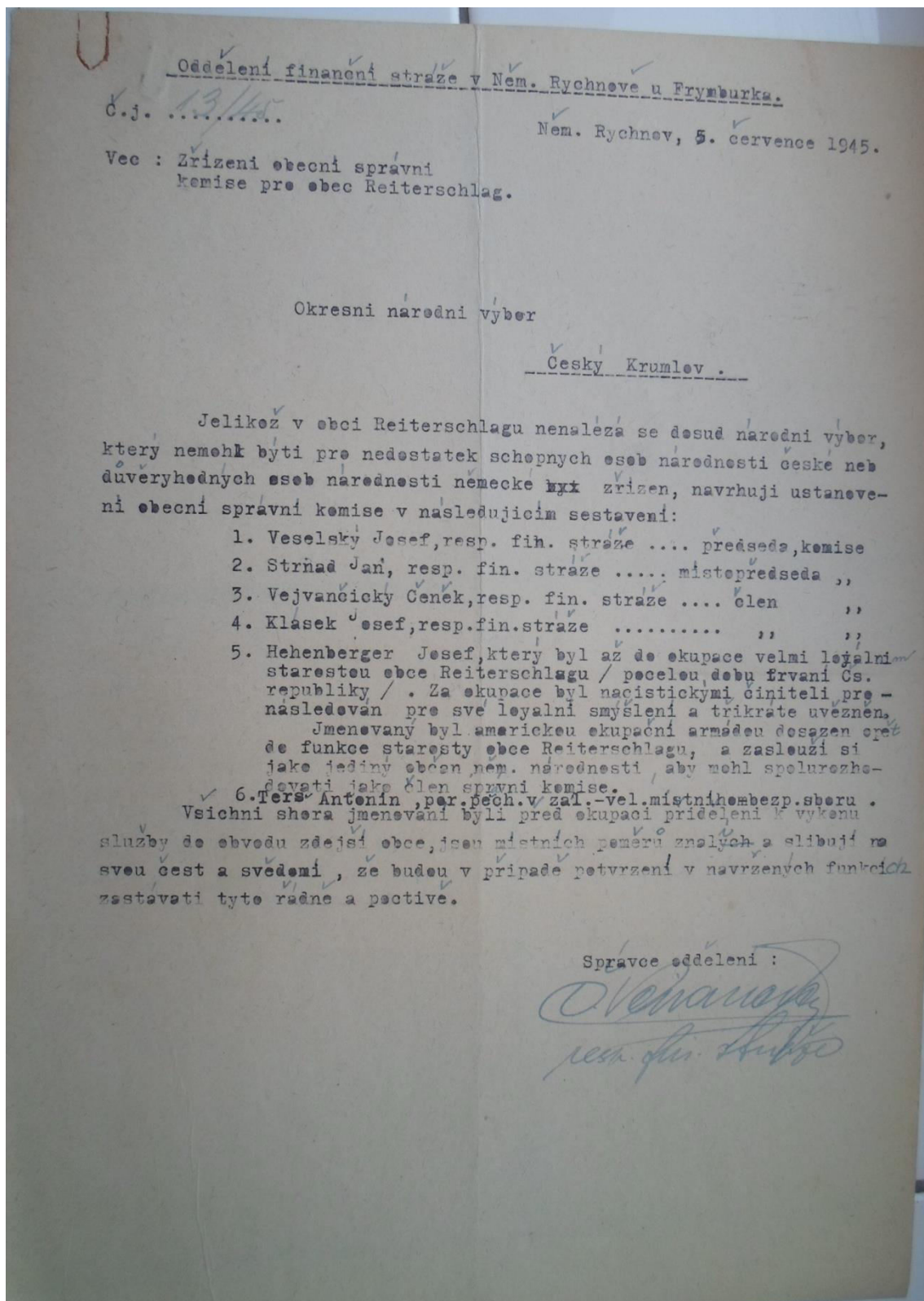
- 1./ Politická obec Reiterschlag, jež zahrnuje v sobě 14 osad, zrušuje se jako obec vedoucí. Politickou obcí ustanovuje se Německý Rychnov, jež jest skutečným střediskem obce. Zde umístěny jsou všechny úřady/ úřad místní správní komise, oddělení finanční stráže, velitelství národní bezpečnosti, poštovní úřad, farní úřad, obchody, živnosti a j.
- 2./ Název obce Reiterschlag se pozměňuje na osadu " V ě t r o v "
- 3./ Osada NĚM. RYCHNOV se povyšuje na obec a pozměňuje na " Rychnov nad Vltavou".
- 4./ Osady Horní Marks Schlag a Dol. Marks Schlag se pozměňují na " Horní M a l í n a Dolní M a l í n "
- 5./ Osada Muckenschlag se pozměňuje na osadu " D o l i n a "
- 6./ Osada Multerberg se pozměňuje na osadu " M ě ř í n "

Předseda místní správní komise:

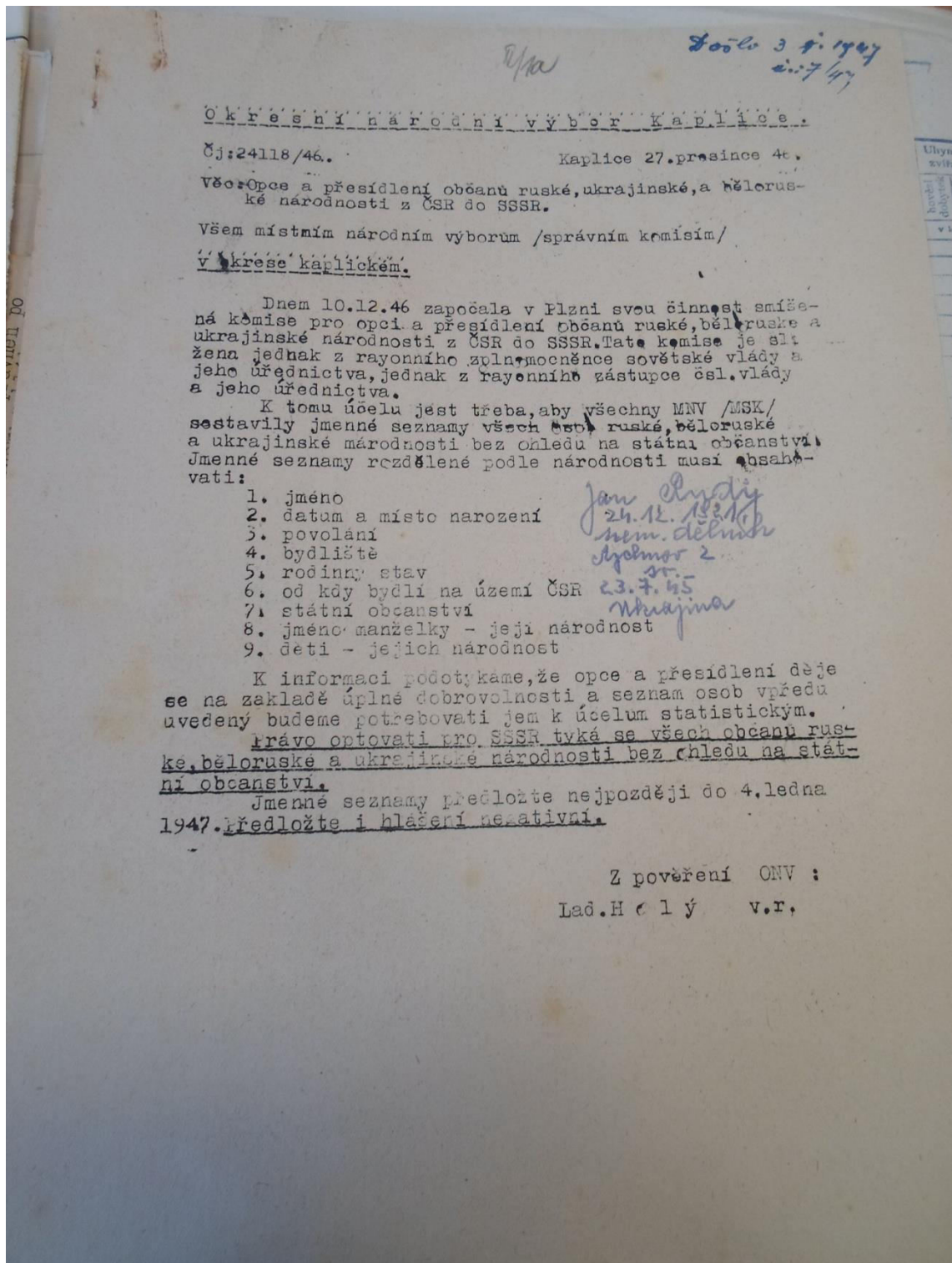
v z. *Blank*

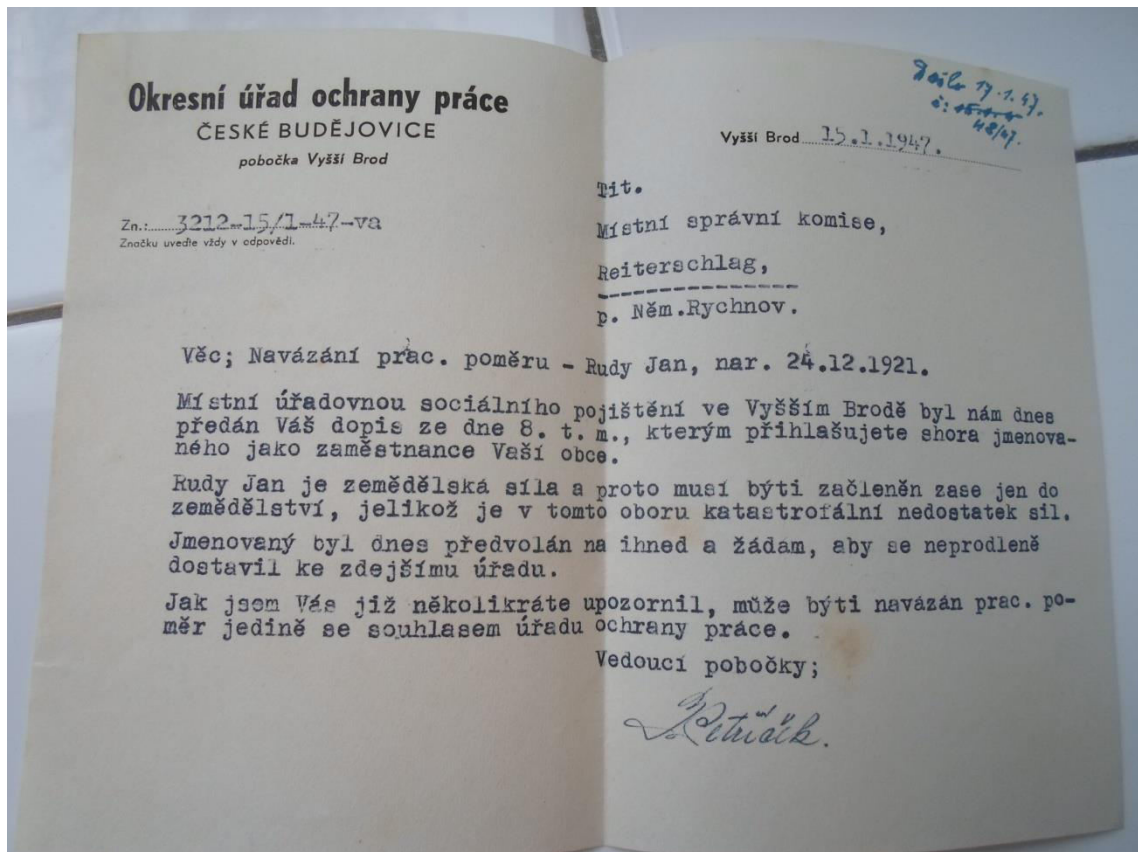
Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

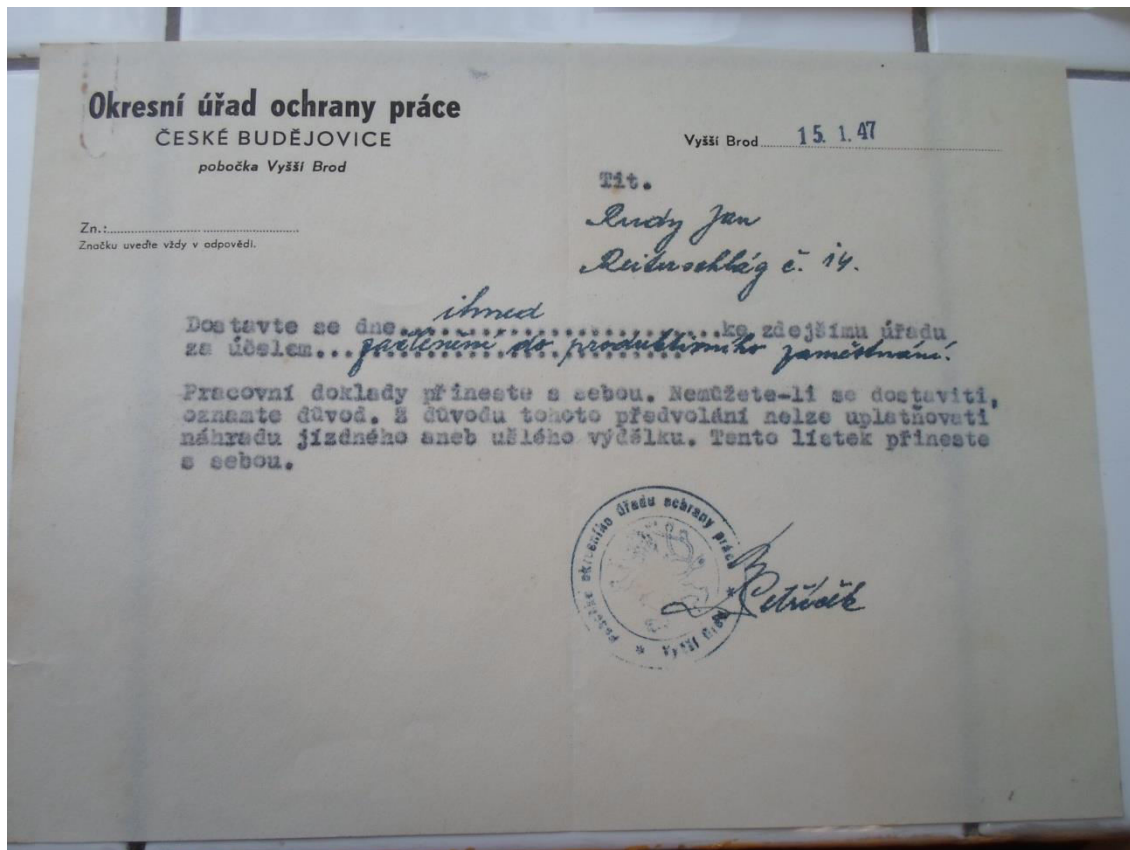

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

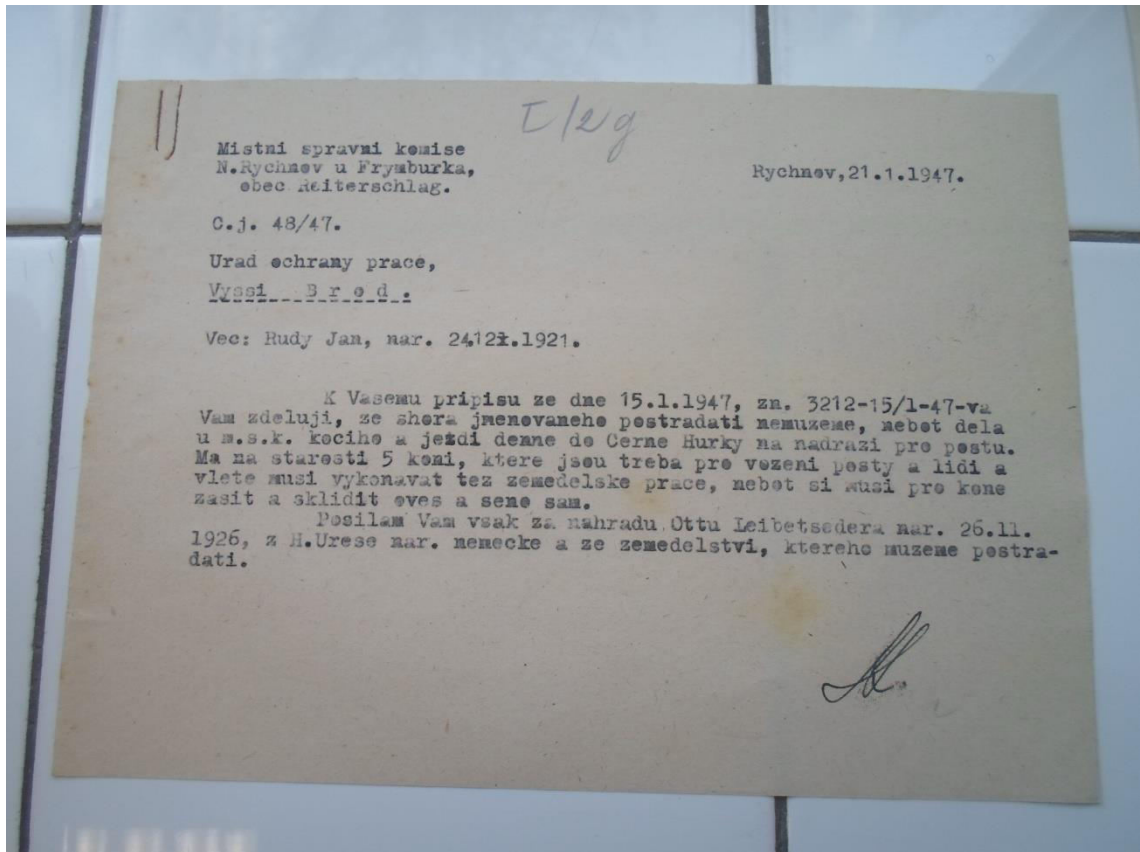

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychnůvek.

Příloha č. 17: Pozvánka pro občana Rudyho Jana k Okresnímu úřadu ochrany práce

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Příloha č. 19: Potvrzení občanům rakouské příslušnosti, že se neprovinili proti Československým zákonům

Místní správní komise
N. Rychnov u Frysburka. N. Rychnov, dne 30. 8. 1945

Podpsaná místní správní komise stvrzuje, že pan, pani
slečna Koblerová Marie nar.: 29. 12. 1902
rakouský příslušník od 28. 4. 1931 bytem N. Rychnov č. 49
neprovinil se proti Československým zákonům.

Nem. Rychnově, dne 30. 8. 1945

Zur GZ.H. B

Marie
MÍSTNÍ SPRÁVNÍ KOMISE
NETTERSCHLAG

D. Reichenau dne 30. 8. 1945

E i d e s s t a t t l i c h e E r k l ä r u n g .

Ich endesfertiger Kobler Marie
geboren am 29. 12. 1902 in Obermarkschlag Bezirk Kapltitz Land Böhmen
zuständig nach Berg b. Rohrbach Bezirk Rohrbach Land Ob. Österreich
seit 1906 wohnhaft in D. Reichenau Bezirk Kapltitz Land Böhmen

bestätige hiermit an E i d e s s t a t t zwecks Erlangung
eines Ausweises als Österreichischer Staatsangehöriger, dass ich
niemals seit ~~1931~~ nur zahlendes, ausübendes Mit-
glied der NSDAP, deren Gliederungen
und dass ich niemals für die NSDAP oder eine deren Gliederungen
tätig war.

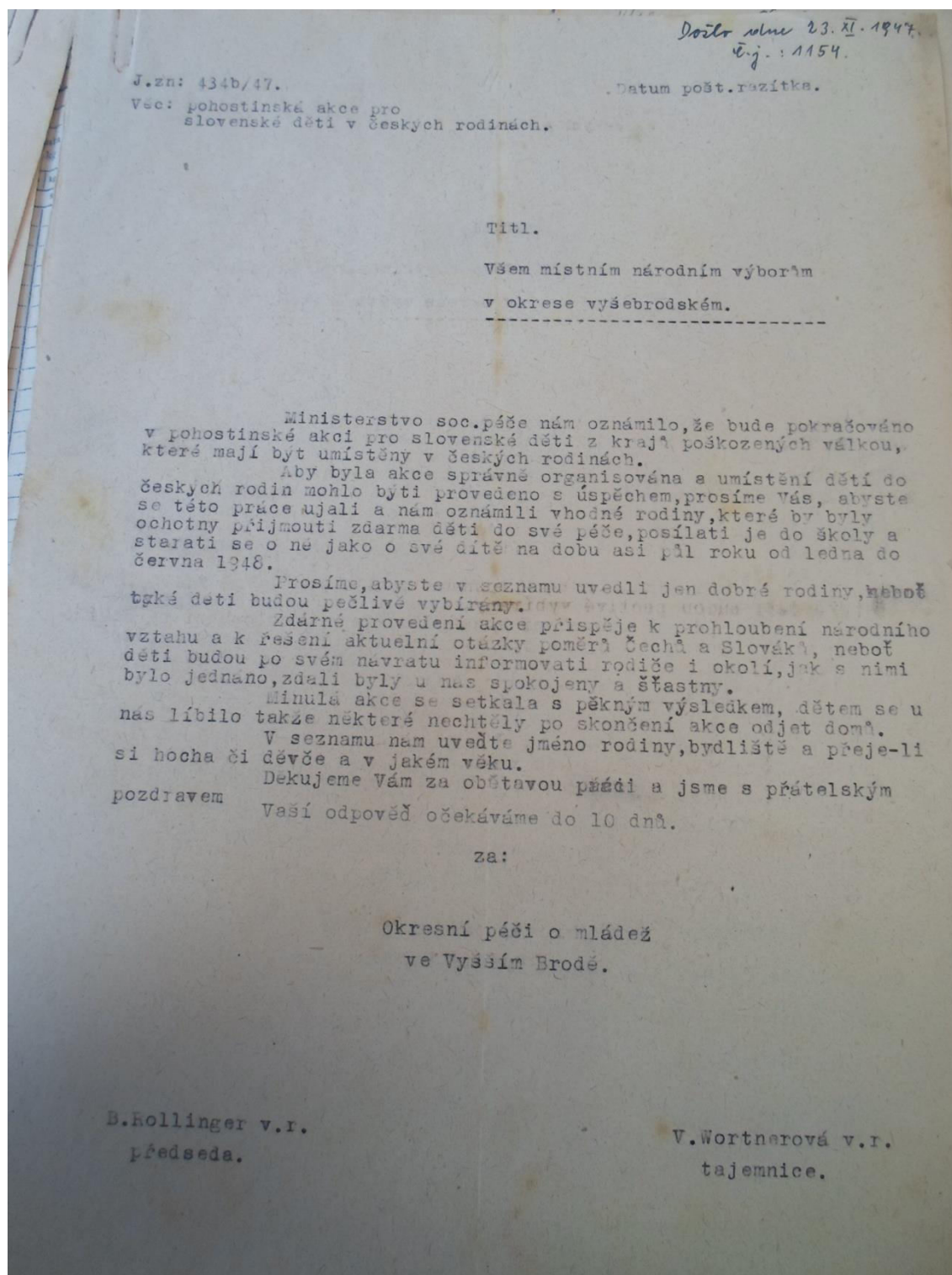
Eigenhändige Unterschrift

Kobler Marie

Zur GZ.H. B

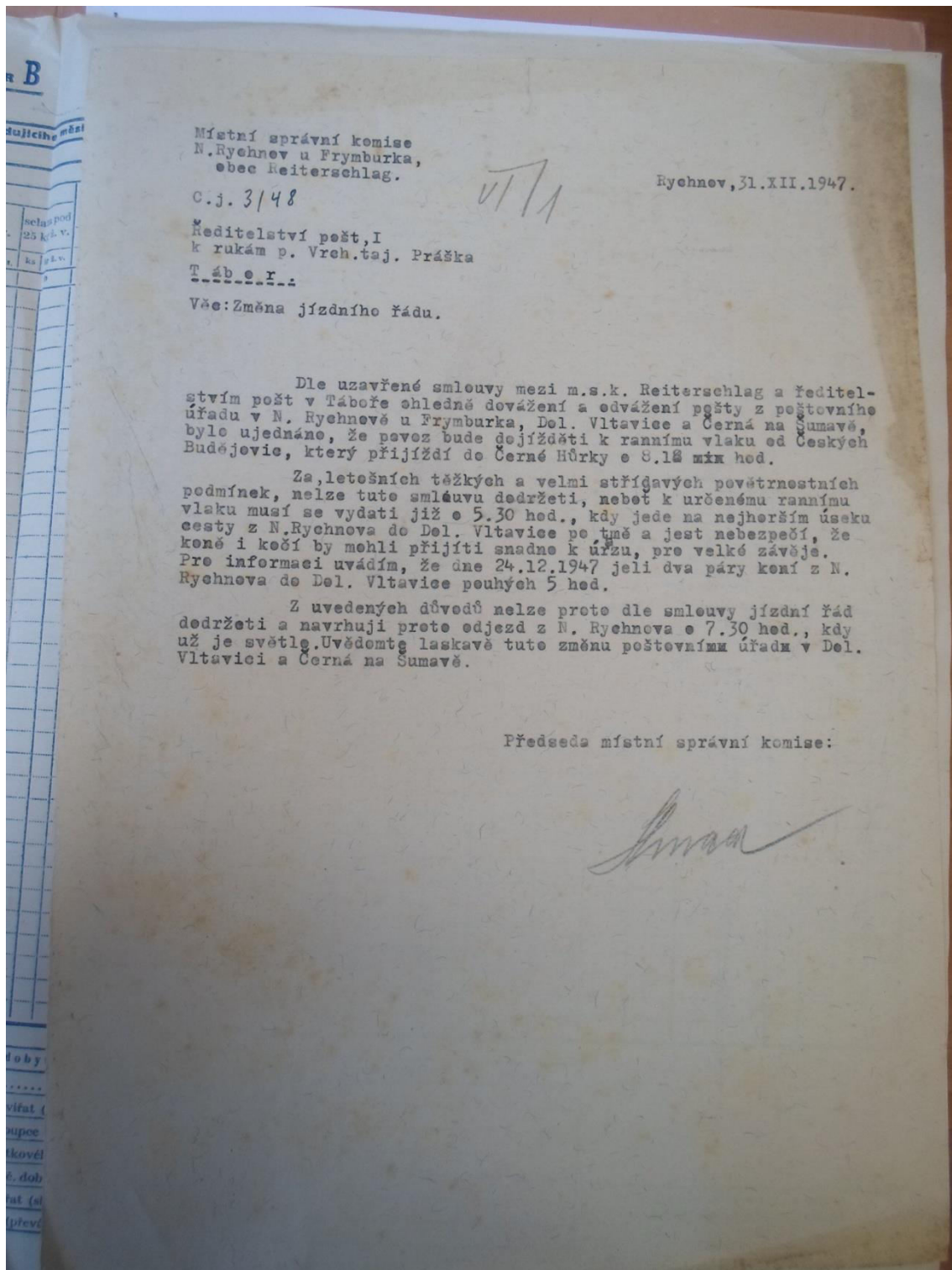
Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Příloha č. 20: Pohostinské akce pro slovenské děti v českých rodinách

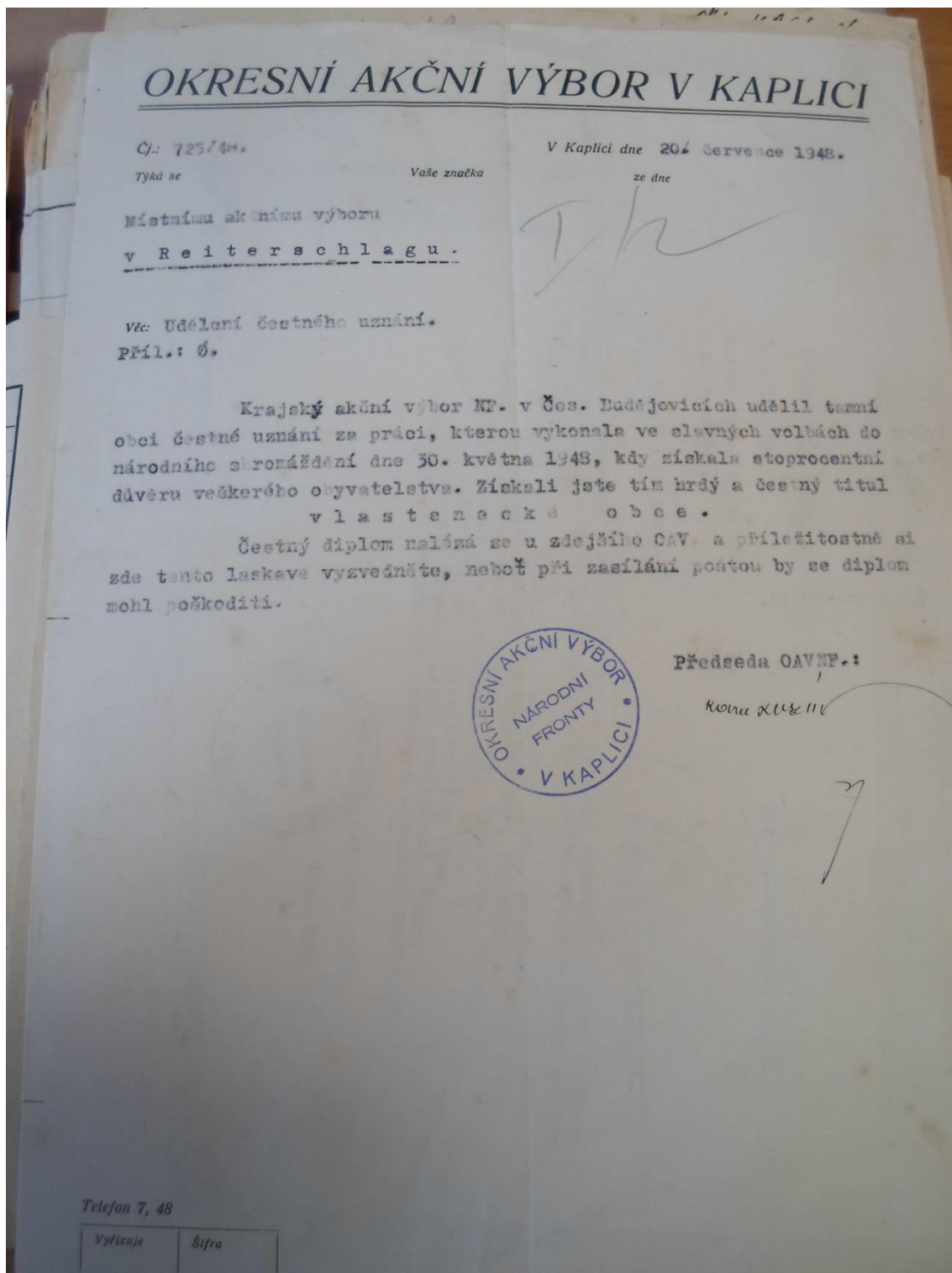

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Příloha č. 21: Změna jízdního řádu

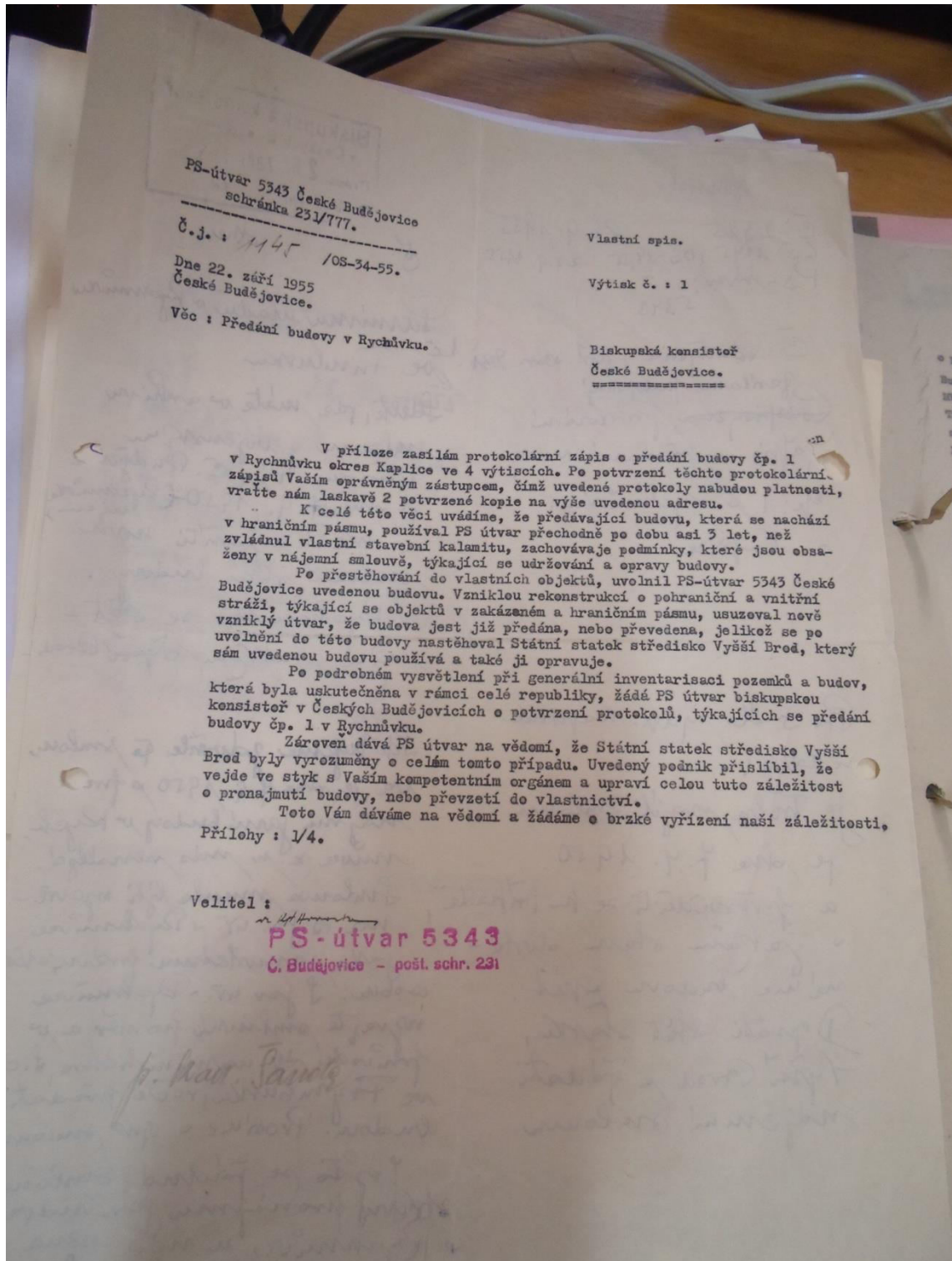

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychněvek.

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, O-74 Archiv obce Rychnůvek.

Příloha č. 23: Předání budovy v Rychněvku

Zdroj: Archiv Českobudějovického biskupství, šanon: Pohraniční farnosti R-Ž.

Příloha č. 24: Památník v obci St. Oswald

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Liebe Leserinnen und Leser!

Ab Beginn der 1950er Jahre war die einst rund 2.200 Einwohner zählende Pfarrgemeinde Deutsch Reichenau bei Friedberg (heute Rychnuvek) menschenleer. Der Großteil der früheren Bewohner war 1946 in verschiedene Regionen Deutschlands vertrieben worden, rund 350 Personen mussten 1947-1948 die Heimat Richtung Österreich verlassen und knapp 100 wurden vorerst zur Arbeit auf Kolchosen ins Landesinnere zwangsumgesiedelt, bevor ihnen im Zeitraum 1954-1961 die Ausreise nach Deutschland gestattet wurde. Nach der Errichtung des Eisernen Vorhangs 1950 begann man Mitte der 1950er Jahre mit der Zerstörung aller 16 Dörfer mit rund 450 Häusern sowie der Pfarrkirche Deutsch Reichenau, welche 1959 als letztes Objekt gesprengt wurde. Nun breitete sich Wildnis über die einst blühende, bäuerlich geprägte Kulturlandschaft.

Die ehemaligen Deutsch Reichenauer versuchten, in der Fremde Kontakt miteinander aufzunehmen, um mit ihren Schicksalsgenossen das Leid über den Verlust der Heimat, das Heimweh und die extreme Armut besser ertragen zu können, aber um sich auch über ihre alte Heimat unterhalten zu können. Sie organisierten vorerst im Abstand von vier Jahren Heimattreffen in Mosbach im Schwabenland. Besonders eindrucksvoll war 1965 das erste Heimattreffen in St. Oswald bei Haslach, einer ehemaligen Nachbargemeinde von Deutsch Reichenau. 1500 Personen nahmen an diesem Treffen ganz nahe der ehemaligen Heimat teil, viele von ihnen begegneten sich zum ersten Mal seit der Vertreibung. Von schönen Aussichtspunkten bei St. Oswald blickten die Vertriebenen mit Tränen in den Augen auf ihre ehemalige Heimat, auf die zerstörten Dörfer und Häuser und die verwilderten Felder und Wiesen. Ab 1971 wurden die Heimattreffen im 2-Jahres-Zyklus abwechselnd in St. Oswald oder Mosbach durchgeführt, bis sie seit 1991 nur mehr in St. Oswald stattfinden.

In St. Oswald wurde beim Heimattreffen 1975 eine neu errichtete Gedenkstätte eingeweiht, wo jeder der 16 großen Steine ein ehemaliges Dorf der Pfarrgemeinde Deutsch Reichenau symbolisiert. Von dieser Stelle aus hat man einen schönen Blick auf das ehemalige Dorf Deutsch Reichenau mit der gesprengten Pfarrkirche, aber auch auf andere Plätze der ehemaligen Dörfer. Für die Vertriebenen wurde diese Gedenkstätte ein Ort des Verweilens und eine schöne Kulisse für ein Familienfoto. Und seit 1975 findet bei jedem Heimattreffen ein Gottesdienst bei dieser Gedenkstätte statt.

1984 wurde in St. Oswald auch die Reichenauer Heimatstube errichtet, welche ich nun seit 2003 betreue. Hier befinden sich alte Fotos oder Gegenstände aus der alten Heimat, so auch das Ziffernblatt der Turmuhr der gesprengten Pfarrkirche Deutsch Reichenau, welches aus dem Schutthügel ausgegraben wurde, oder die von Soldaten in der kommunistischen Zeit durchlöchernte Turmkugel der Filialkirche St. Thoma. Diese kleine Kirche war nur deshalb nicht zerstört worden, weil sie während des Sperrgebietes für die Militärpferde als Lager für Heu und Stroh und als Stall benötigt wurde.

1991 übernahm die Gemeinde St. Oswald offiziell die Patenschaft für die ehemalige Nachbarpfarre Deutsch Reichenau, welche praktisch schon Jahrzehnte vorher begonnen wurde. Bei diesem Anlass wurde vor dem Gemeindeamt auch die Reichenauer Linde gepflanzt, als Symbol der lebendigen und wachsenden Freundschaft zwischen den St. Oswaldern und den Deutsch Reichenauern.

Im Rahmen des Heimattreffens 1991 nützten alle Teilnehmer die Gelegenheit, ihre alte Heimat erstmals seit der Vertreibung besuchen zu können, weil inzwischen der Eisene Vorhang gefallen war und man nun das ehemalige Sperrgebiet betreten durfte. Viele hatten Schwierigkeiten bei der Orientierung, weil sich in den letzten 45 Jahren Wald und Wildnis ausgebreitet hatten, sodass man den Schutthügel des ehemaligen Elternhauses oft nur schwer finden konnte, überwuchert von Brennesseln und Stauden. Mit den Angehörigen teilte man hier die schönen und schmerzlichen Erinnerungen an frühere Zeiten, aber mit ließ auch den Tränen freien Lauf

Besonders eindrucksvoll war das Heimattreffen 1991 auch deshalb, weil erstmals auch in der alten Heimat, auf dem Schutthügel der gesprengten Pfarrkirche Deutsch Reichenau, wo Johann Bertlwieser ein großes Holzkreuz und einen Stein-Altar errichtet hatte, ein Gottesdienst gefeiert wurde. Über 1000 Personen nahmen daran teil. Dieser besondere Platz wird seither bei jedem Heimattreffen für einen Gottesdienst oder eine Andacht mit einbezogen, auch wenn die Gottesdienste sich inzwischen auf die 1997 eingeweihte Filialkirche St. Thoma konzentrieren, welche 1991-1997 auf Initiative von Dr. Zerbs und Johann Bertlwieser renoviert worden war.

Alle Heimattreffen und Gottesdienste, ob in Deutsch Reichenau, St. Thoma oder St. Oswald, enden mit dem Schlusslied „Tief drin im Böhmerwald...“.Die meisten Teilnehmer haben bei diesem Lied Tränen in den Augen - auch heute noch, besonders dann, wenn sie schon ahnen, dass sie aus Alters- oder Krankheitsgründen wahrscheinlich das letzte Mal an einem Heimattreffen teilnehmen konnten. Und bald

wird die Generation der letzten Zeitzeugen, die noch in der alten Heimat geboren und aufgewachsen sind, ausgestorben sein.

Deshalb ist es wichtig, dass auch Nachgeborene, welche die Liebe zur alten Heimat von ihren Eltern geerbt haben, in lebendiger Erinnerung zu behalten. So freut es mich, dass auch ich einen kleinen Beitrag leisten konnte, das Schicksal der verlorenen Heimat in meinen Büchern und Exkursionen unzähligen Menschen weitergegeben zu haben, was ich auch in Zukunft weiter tun werde.

Besonders aber freut es mich, dass auch junge Personen und Studenten und Studentinnen aus Tschechien sich für das Schicksal der entvölkerten und zerstörten Regionen am Rande Böhmens und Mährens interessieren. Eine davon ist Petra Venusova, welche von sich aus das Schicksal der Gemeinde Deutsch Reichenau ausgewählt hat für ihre Bachelor-Arbeit und dieses Projekt mit großem Interesse und Engagement betreibt. Sie vertiefte sich in diese Thematik durch ein intensives Literatur-Studium, sowie durch die Teilnahme an einer von mir geleiteten Exkursion sowie durch weitere Besuche dieser Region. Ich wünsche ihr viel Erfolg und Freude beim Abschluss ihrer Arbeit!

Fritz Bertlwieser

Zdroj: Soukromý archiv dr. Fritze Bertlwiesera.